

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

19 Ιανουαρίου 2023

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αρ. Φύλλου 198

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθμ. 4026/Δ2

Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Ιστορίας των Α', Β' και Γ' τάξεων Γενικού Λυκείου

**Η ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Έχοντας υπόψη:

1. Την περ. α της παρ. 2 του άρθρου 42 του ν. 4186/2013 «Αναδιάρθρωση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις» (Α' 193).

2. Την υποπ. ββ της περ. α της παρ. 3 του άρθρου 2 του ν. 3966/2011 «Θεσμικό πλαίσιο των Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων, Ίδρυση Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Οργάνωση του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» και λοιπές διατάξεις» (Α' 118).

3. Το άρθρο 175 του ν. 4823/2021 «Αναβάθμιση του Σχολείου, ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις» (Α' 136).

4. Το άρθρο 90 του κώδικα Νομοθεσίας για την Κυβέρνηση και τα Κυβερνητικά όργανα που (π.δ. 63/2005, Α' 98), το οποίο διατηρήθηκε σε ισχύ με την παρ. 22 του άρθρου 119 του ν. 4622/2019 (Α' 133).

5. Το π.δ. 81/2019 «Σύσταση, συγχώνευση, μετονομασία και κατάργηση Υπουργείων και καθορισμός των αρμοδιοτήτων τους - Μεταφορά υπηρεσιών και αρμοδιοτήτων μεταξύ Υπουργείων» (Α' 119).

6. Το π.δ. 84/2019 «Σύσταση και κατάργηση Γενικών Γραμματειών και Ειδικών Γραμματειών/Ενιαίων Διοικητικών Τομέων Υπουργείων» (Α' 123).

7. Το π.δ. 2/2021 «Διορισμός Υπουργών, Αναπληρωτών Υπουργών και Υφυπουργών» (Α' 2).

8. Την υπό στοιχεία 168/Υ1/08-01-2021 απόφαση του Πρωθυπουργού και της Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων με θέμα «Ανάθεση αρμοδιοτήτων στην Υφυπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ζωή Μακρή» (Β' 33).

9. Την υπό στοιχεία 104671/ΓΔ4/27-09-2021 υπουργική απόφαση «Πιλοτική Εφαρμογή Προγραμμάτων Σπουδών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση» (Β' 4003).

10. Την υπ' αρ. 65/08-12-2022 πράξη του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

11. Το γεγονός ότι από την παρούσα απόφαση δεν προκαλείται δαπάνη, σύμφωνα με την υπό στοιχεία Φ.1/Γ/11/2078/Β1/10-01-2023 εισήγηση του άρθρου 24 του ν. 4270/2014 (Α' 143) της Γενικής Διεύθυνσης Οικονομικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, αποφασίζουμε:

Άρθρο μόνον

Το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Ιστορίας των Α', Β' και Γ' τάξεων Γενικού Λυκείου ορίζεται ως εξής:

Α. ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Με τον όρο «ιστορία» εννοούμε οτιδήποτε έχει συμβεί στο παρελθόν. Η Ιστορία όμως ως επιστήμη είναι η μελέτη του παρελθόντος, η οποία γίνεται πάντοτε με τη διαμεσολάβηση του ιστορικού. Στόχος της Ιστορίας ως επιστήμης είναι η γνώση, η κατανόηση και η ερμηνεία των γεγονότων και των καταστάσεων που έχουν διαμορφωθεί στο παρελθόν. Γενικά η Ιστορία καθιστά δυνατή τη συγκρότηση της συλλογικής μνήμης, της ταυτότητας και της κληρονομιάς λαών και κοινωνιών. Συμβάλλει στην κατανόηση του παρόντος και στην ανάληψη δράσης και συμμετοχής στο σύγχρονο γίνεσθαι. Λόγω της μεθόδου της (διατύπωση ερωτημάτων και κριτική προσέγγιση των πηγών), συμβάλλει στη συγκρότηση αυτόνομων και δημοκρατικών πολιτών, με δυνατότητα αναστοχασμού και κριτικής προσέγγισης του παρελθόντος.

Εν γένει το μάθημα της Ιστορίας στοχεύει στην καλλιέργεια και στην ανάπτυξη ιστορικής κριτικής σκέψης και ιστορικής συνείδησης από τους/τις μαθητές/-τριες. Ειδικά στο Λύκειο τούτο επιτυγχάνεται με τη μελέτη και την ανάλυση σε βάθος ιστορικών θεμάτων, γι' αυτό η διάταξη της ύλης είναι θεματική. Στο πλαίσιο αυτό η εθνική ιστορία συνδέεται άμεσα με την Ευρωπαϊκή και την Παγκόσμια Ιστορία, ενώ επιδιώκεται η εξοικείωση των μαθητών/-τριών με τον χρόνο και τον χώρο μέσα στον οποίο συμβαίνουν τα ιστορικά φαινόμενα και δρουν τα ιστορικά πρόσωπα, καθώς και με τις βασικές ιστορικές έννοιες.

Τα νέα ΠΣ της Ιστορίας εισάγουν ενιαία αντίληψη προσέγγισης της Ιστορίας από τη Γ' Δημοτικού έως τη Γ' Λυκείου. Επιπλέον, έχει καταβληθεί μεγάλη προσπάθεια εξορθολογισμού της ύλης, με την επιλογή των ενότητων και την αναδιάρθρωση του περιεχομένου τους.

Η διδασκαλία γίνεται με άξονα τον/τη μαθητή/-τρια. Η εκτεταμένη χρήση πολυμορφικού/πολυτροπικού εκπαιδευτικού υλικού, η ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στη διδασκαλία, η αποφυγή της αποστήθισης και η αξιοποίηση πηγών ανάλογα με την ηλικία των μαθητών/-τριών έχουν στόχο την κριτική αφομοίωση της ύλης από τους/τις μαθητές/-τριες.

Η αξιολόγηση των μαθητών/-τριών χρειάζεται να είναι διαρκής και διαμορφωτική και να διεξάγεται ατομικά ή ομαδικά, με σκοπό τον περιορισμό της αποστήθισης και της στείρας ή μηχανιστικής αναπαραγωγής των ιστορικών πληροφοριών από μέρους τους. Ασκείται μέσα από πολλαπλές και εναλλασσόμενες μορφές, όπως η προφορική και γραπτή εξέταση και η παρουσίαση εργασιών, κατά τις οποίες ελέγχονται η αφηγηματική ικανότητα, η γνώση, η διατύπωση ιστορικού λόγου, η ανάπτυξη κριτικού συλλογισμού.

Β. ΣΚΟΠΟΘΕΣΙΑ

Η διδασκαλία του γνωστικού αντικείμενου της Ιστορίας αποσκοπεί στην καλλιέργεια ιστορικής συνείδησης και στην ανάπτυξη ιστορικής σκέψης εκ μέρους των μαθητών/-τριών. Μέσω της μελέτης του ιστορικού παρελθόντος, οι μαθητές/-τριες αναπτύσσουν την ικανότητα να αναγνωρίζουν τις αιτιώδεις σχέσεις που συνδέουν τα ιστορικά γεγονότα και ερμηνεύουν τα ιστορικά φαινόμενα. Με τον τρόπο αυτό αντιλαμβάνονται την ιστορία όχι ως μια στατική, προδιαμορφωμένη κατάσταση, αλλά ως μια δυναμική, πολυσύνθετη και εξελισσόμενη πραγματικότητα, της οποίας τμήμα αποτελεί και η εποχή στην οποία οι ίδιοι/-ες ζουν. Επίσης, συνειδητοποιούν τη λειτουργία της ιστορίας ως προσέγγιση και ερμηνεία των γεγονότων του παρελθόντος που γίνεται με τη διαμεσολάβηση των ιστορικών.

Επιπλέον, οι μαθητές/-τριες αναπτύσσουν αίσθημα συμμετοχής στο ιστορικό γίνεσθαι, συνεπώς και αίσθημα προσωπικής ευθύνης για τη διαμόρφωση της ιστορίας. Ειδικότερα, αντιλαμβάνονται ότι η ενσυνείδητη τοποθέτησή τους στον χρόνο προϋποθέτει κατανόηση του παρελθόντος, ενεργό συμμετοχή στη διαμόρφωση του παρόντος και δημιουργία των βάσεων για την οικοδόμηση του μέλλοντος. Εν κατακλείδι, μέσω της ιστορικής παιδείας, οι μαθητές/-τριες αναπτύσσουν κριτική σκέψη και ενσυνείδητη στάση ζωής, ενεργό πρόσληψη του κόσμου και δημοκρατική συνείδηση.

Γ. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ - ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ

Το περιεχόμενο του ΠΣ της Ιστορίας στο Λύκειο καλύπτει θεματικά όψεις της Ελληνικής, Ευρωπαϊκής και Παγκόσμιας Ιστορίας, από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας. Περιλαμβάνει, επίσης, βασικές γνώσεις για την επιστήμη της Ιστορίας.

Στην Α' Λυκείου οι μαθητές/-τριες αποκτούν γνώσεις για τις μορφές κρατικής οργάνωσης, τους θεσμούς, τη διοίκηση, καθώς και το περιεχόμενο διαφόρων ιδεολογικών ρευμάτων από την Αρχαιότητα έως τη Σύγχρονη Εποχή.

Στο πλαίσιο αυτό, το ΠΣ της Α' Λυκείου επικεντρώνεται στις ακόλουθες Θεματικές Ενότητες:

- Ο χώρος, ο χρόνος και οι ιστορικές έννοιες
- Θεσμοί και κρατική οργάνωση στην αρχαιότητα

- Θεσμοί και κρατική οργάνωση στο Βυζάντιο. Βυζάντιο - Μέσοι χρόνοι

- Θεσμοί και κρατική οργάνωση στους νεότερους χρόνους

- Ιδεολογικά ρεύματα

Στη Β' Λυκείου οι μαθητές/-τριες αποκτούν γνώσεις για τον τρόπο οργάνωσης των κοινωνιών, τη λειτουργία της οικονομίας και τις πληθυσμιακές μεταβολές από την Αρχαιότητα έως τη Σύγχρονη Εποχή.

Στο πλαίσιο αυτό, το ΠΣ της Β' Λυκείου επικεντρώνεται στις ακόλουθες Θεματικές Ενότητες:

- Ο χώρος, ο χρόνος και οι ιστορικές έννοιες

- Τρόποι και μέσα παραγωγής, προϊόντα, υπηρεσίες, από τη γεωργική επανάσταση στη σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία

- Κοινωνικές τάξεις και ομάδες

- Μετακινήσεις πληθυσμών.

Στη Γ' Λυκείου οι μαθητές/-τριες αποκτούν γνώσεις για τη συγκρότηση και τη λειτουργία διαφόρων συστημάτων ασφαλείας, καθώς και την εξέλιξη διεθνών ζητημάτων από την Αρχαιότητα έως τη Σύγχρονη Εποχή.

Στο πλαίσιο αυτό, το ΠΣ της Γ' Λυκείου επικεντρώνεται στις ακόλουθες Θεματικές Ενότητες:

- Ο χώρος, ο χρόνος και οι ιστορικές έννοιες

- Διακρατικές σχέσεις και Ασφάλεια

- Διεθνή Ζητήματα.

Στο μάθημα της Γ' Λυκείου Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών οι μαθητές/-τριες αποκτούν γνώσεις για το περιεχόμενο και τη μεθοδολογία της Ιστορίας ως επιστήμης, καθώς και για τον τρόπο με τον οποίο εργάζεται ο ιστορικός.

Στο πλαίσιο αυτό, το ΠΣ του μαθήματος επικεντρώνεται στις ακόλουθες Θεματικές Ενότητες:

- Η επιστήμη της Ιστορίας. Θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις

- Το Ελληνικό Ζήτημα και η λύση του (από τον ώριμο Νεοελληνικό Διαφωτισμό έως την ένταξη της Ελλάδας στην Ενωμένη Ευρώπη)

- Η Ευρώπη ως ιστορική ενότητα από την Αρχαιότητα έως τη Σύγχρονη Εποχή.

Στην πρώτη ενότητα οι μαθητές/-τριες θα εξοικειωθούν με τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά της επιστήμης της ιστορίας, θα γνωρίσουν τα εργαλεία και τη μέθοδο που χρησιμοποιούν οι ιστορικοί, ενώ θα αποκτήσουν βασικές γνώσεις για τις διάφορες ιστοριογραφικές σχολές που δημιουργήθηκαν στην πορεία του χρόνου. Στη δεύτερη και στην τρίτη ενότητα θα κληθούν να εφαρμόσουν στην πράξη όσα διδάχθηκαν στην πρώτη. Αυτό θα γίνει μέσω της διδασκαλίας δύο θεματικών: εκείνης που σχετίζεται με το Ελληνικό Ζήτημα και τη συγκρότηση του ελληνικού εθνικού κράτους και εκείνης που αναφέρεται στην έννοια της Ευρώπης ως ιστορικής οντότητας, από την Αρχαιότητα έως τις μέρες μας. Μέσω αυτών των δύο θεματικών, με τη χρήση πηγών και τη χρήση της σχετικής βιβλιογραφίας οι μαθητές/-τριες θα εργασθούν ως μικροί ιστορικοί ξεκινώντας το δικό τους δημιουργικό ταξίδι στο ιστορικό παρελθόν.

Δ. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

Ο γενικός σκοπός και οι γενικοί-ειδικοί στόχοι του μαθήματος διαμορφώνουν τις αρχές της ερευνητικής-εργαστηριακής διδακτικής μεθόδου. Ως βασική μεθοδολογική στρατηγική προτείνεται η διερευνητική προσέγγιση του διδακτικού υλικού και η εφαρμογή ενεργητικών μεθόδων διδασκαλίας. Καθώς η αφήγηση ελάχιστα εξασφαλίζει την προσδοκώμενη διαλεκτική-ενεργητική συμμετοχή, ως προσφορότερη μέθοδος θεωρείται ο διάλογος και η συνέρευνα (εκπαιδευτικού-μαθητών/-τριών), που επιτρέπει την άμεση και ενεργητική εμπλοκή των μαθητών/-τριών στη διαδικασία της ανακάλυψης, αξιοποίησης της αποκτηθείσας γνώσης, διασύνδεσης ιστορικών στοιχείων, εξαγωγής συμπερασμάτων και διατύπωσης αξιολογικών κρίσεων. Η επεξεργασία ιστορικού υλικού (πηγών, τεκμηρίων, εικόνων, χαρτών, χρονολογικών πινάκων κ.τ.λ.) υιοθετείται ως βασική διδακτική μέθοδος για την κατανόηση των θεωρητικών ζητημάτων και τη δημιουργία συνθηκών «εργαστηρίου ιστορίας». Έτσι, τα παραδείγματα που παρατίθενται (το Ελληνικό Ζήτημα και η Ευρώπη ως ιστορική ενότητα) δεν πρέπει να αντιμετωπισθούν στο πλαίσιο μιας αναλυτικής προσέγγισης και εξιστόρησης, αλλά ως αφετηρία κατανόησής τους με τη χρήση πηγών και γενικότερα ιστορικού υλικού. Η παρατήρηση αυτή κρίνεται καθοριστικής σημασίας τόσο για την έκταση της επιδιωκόμενης αφήγησης όσο και για τη χρήση του ιστορικού υλικού (προτείνεται σχεδόν ισομερής κατανομή χρόνου στις δύο δραστηριότητες). Ειδικότερα, η επεξεργασία των πηγών προτείνεται να ακολουθεί τα εξής στάδια: παρουσίαση σύντομων κειμένων (με περιγραφές, αφηγήσεις, ερμηνείες κ.τ.λ.), εξωκειμενική προσέγγιση (πληροφορίες για τον συντάκτη της πηγής, το ιστορικό-κοινωνικό-ιδεολογικό πλαίσιο της πηγής), κειμενική (πληροφορίες, ερμηνείες, αποσιωπήσεις της πηγής), διακειμενική (συγκρίσεις-αντιπαραβολή πηγών που αναφέρονται στο ίδιο ζήτημα) σύνθεση (σύνθεση του περιεχομένου, των ιστορικών πληροφοριών των πηγών). Στην κατεύθυνση αυτή ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού καθίσταται βοηθητικός, συντονιστικός, ώστε βαθμιαία οι μαθητές/-τριες να εθιστούν στη χρήση και επεξεργασία των πηγών. Ειδικότερα, η έρευνα των γραπτών πηγών, άμεσων και έμμεσων, πρέπει να είναι για τους/τις μαθητές/-τριες μέσο αμεσότερης προσέγγισης μιας ιστορικής εποχής, καθώς επίσης και κατανόησης και ερμηνείας των ιστορικών φαινομένων ή ζητημάτων. Η μαθητεία στην έρευνα των πηγών εξοικειώνει σταδιακά τους/τις μαθητές/-τριες με τη δουλειά του ιστορικού, γιατί τους/τις ασκεί στην ουσία της ιστορικής έρευνας (αντιπαραβολή και έλεγχος αξιοπιστίας των πηγών, κίνητρα και ερμηνείες ιστορικών κ.ά.). Μάλιστα, με την επεξεργασία τεκμηρίων που παρουσιάζουν διαφορετικές εκδοχές του ίδιου γεγονότος ή φαινομένου αναπτύσσονται σταδιακά η κριτική σκέψη, η κριτική στάση απέναντι σε ιστορικά γεγονότα ή πρόσωπα, η ικανότητα διατύπωσης υποθέσεων, νόμων ή ορισμών, γενικεύσεων και διασύνδεσης των γεγονότων, γενικότερα αναπτύσσεται η ικανότητα να αξιολογούν την ανθρώπινη δράση και να διατυπώνουν, χωρίς προκατάληψη, αξιολογικές ηθικές κρίσεις. Με τον τρόπο αυτό

διαμορφώνονται πολίτες με αξίες και εφόδια αντίστασης σε προσπάθειες χειραγώγησης. Η ανάθεση και εκπόνηση εργασιών (ατομικών ή ομαδικών) και η σύνδεσή τους με θέματα/έρευνες τοπικής ιστορίας ενθαρρύνουν την ενεργητικότερη συμμετοχή, καθώς και -όπου και όποτε είναι εφικτό και εφαρμόσιμο- την παραγωγή ιστορικής γνώσης. Η χρήση εποπτικών μέσων (συμβατικών και ψηφιακών) παρέχει ευκαιρίες για αποτελεσματικότερη αξιοποίηση της ιστορικής γνώσης και κατανόηση των θεωρητικών ζητημάτων του μαθήματος.

Ε. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση στο μάθημα της Ιστορίας θέτει ως βασική αρχή την απαλλαγή του/της μαθητή/-τριας από την πρακτική της μηχανικής απομνημόνευσης, από την εμμονή στη διατύπωση του σχολικού βιβλίου (αποστήθιση) και από τη στείρα και αυτολεξεί αναπαραγωγή των προσφερόμενων γνώσεων. Στον γνωστικό τομέα, τα βασικά θέματα του μαθήματος περιλαμβάνουν επιστημολογικούς όρους και έννοιες που είναι εκ των πραγμάτων απαραίτητες, για να οικοδομηθεί ο/η μαθητής/-τρια γνώσεις και ένα στοιχειώδες θεωρητικό εννοιολογικό υπόβαθρο. Κατά την προφορική και γραπτή εξέταση των μαθητών/-τριών ελέγχονται η γνώση και η κατανόηση ιστορικών εννοιών, των μεθόδων που χρησιμοποιούν για την κριτική προσέγγιση της ιστορικής γνώσης και η διατύπωση με σαφήνεια και ακρίβεια ιστορικού λόγου. Στόχος δεν είναι να διερευνηθεί αν οι μαθητές/-τριες έμαθαν το σχολικό βιβλίο της Ιστορίας, αλλά αν μαθαίνουν ιστορία. Επιπλέον, κατά την αξιολόγηση ο/η διδάσκων/-ουσα δεν περιορίζεται στην κυριολεκτική κατανόηση (ποιος, πότε, πού, πώς, τι συνέβη κ.τ.λ.). Επιδιώκεται οι ερωτήσεις να έχουν διερευνητικό και ερμηνευτικό χαρακτήρα, να στοχεύουν στην ανάλυση, αξιολόγηση και κριτική κατανόηση ιστορικών φαινομένων ή προσώπων. Να μην αλλοιώνεται κατά την εξέταση του μαθήματος η φύση της Ιστορίας ως επιστήμης. Η Ιστορία είναι μεν γνώση, αλλά πρωτίστως είναι μέθοδος μελέτης. Επομένως, δεν περιοριζόμαστε σε στατικές ερωτήσεις αλλά σε δυναμικές, που ζητούν τη δυναμική αναπαράσταση της ανθρώπινης δράσης. Σε επίπεδο ανάπτυξης δεξιοτήτων ιστορικής διερεύνησης, ενθαρρύνεται ο/η μαθητής/-τρια με τον διάλογο στην τάξη, την ανάθεση δραστηριοτήτων και εργασιών, να αναζητά πληροφορίες και υλικό, να διατυπώνει ερωτήματα και υποθέσεις, να επιβεβαιώνει, να επαληθεύει, να κάνει αναγωγές, να συσχετίζει, να διατυπώνει ορισμούς, να κάνει γενικεύσεις, να συνδέει τα γεγονότα στη σχέση αιτίας και αποτελέσματος, να απορρίπτει τις «μεταφυσικές» ερμηνείες, να αξιολογεί, να αναπτύσσει ένα θέμα σε σύντομη ή εκτενέστερη αφήγηση, χρησιμοποιώντας τις προσφερόμενες γνώσεις. Σε επίπεδο ανάπτυξης συναισθηματικών και κοινωνικών δεξιοτήτων αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών/-τριών να συνεργάζονται για να αξιοποιήσουν ευκαιρίες ενασχόλησης με την ιστορία του τόπου τους ή να αναπτύξουν πρωτοβουλίες για την παραγωγή ομαδικών δράσεων στο πλαίσιο της σχολικής ζωής.

Η αξιολόγηση αποτελεί μέσο ανατροφοδότησης της διδακτικής διαδικασίας, που αποσκοπεί, μέσω του εντοπισμού αδυναμιών και δυνατοτήτων, κατ'έπекταση μέσω της διαρκούς ανανέωσης στόχων, στην αυτοβελτίωση.

Συνιστά σημαντικό μέσο ανάπτυξης της μάθησης, καθώς επιτρέπει την ενσυνείδητη στάση του/της μαθητή/-τριας έναντι της γνωστικής διαδικασίας, τον έλεγχο της πορείας του/της στην καλλιέργεια γνώσεων και δεξιοτήτων από τον/την ίδιο/-α, συνεπώς την απόκτηση μεταγνωστικής δεξιότητας.

Με τον τρόπο αυτό, ο/η μαθητής/-τρια αναπτύσσει την ικανότητα συγκρότησης ιστορικών εννοιών και μεταβίβασης της ιστορικής γνώσης σε νέα περιβάλλοντα. Υπό το πρίσμα αυτό, η ιστορική παιδεία δεν παραμένει

συσσωρευμένη γνώση, αλλά γίνεται φακός παρατήρησης, παράγοντας ερμηνείας και κατανόησης του κόσμου.

Οι τεχνικές αξιολόγησης, όπως και οι δραστηριότητες, πρέπει να οργανώνονται με γνώμονα την καλλιέργεια εμπειριστατωμένης γνώσης και την προαγωγή κριτικής σκέψης, η οποία αποτελεί βασικό σκοπό του διδακτικού αντικειμένου της Ιστορίας συνιστούν, ωστόσο, ενισχυτικά στοιχεία της διδασκαλίας και δε στοχεύουν στην υποκατάστασή της. Η αξιολόγηση δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να αποτελεί αυτοσκοπό.

ΣΤ. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ – Α' ΛΥΚΕΙΟΥ		
Θεματικά Πεδία	Θεματικές Ενότητες	Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
		Οι μαθητές/-τριες να είναι σε θέση:
	Ο ΧΩΡΟΣ, Ο ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν τη σημασία του χώρου στη διαμόρφωση του ιστορικού γίνεσθαι. Ειδικότερα: <ul style="list-style-type: none"> – τον ρόλο της γεωγραφικής θέσης και της γεωμορφολογίας στην οργάνωση των κοινωνιών, – τους καταναγκασμούς της γεωμορφολογίας στις παραδοσιακές κοινωνίες, – την αντίληψη των ορίων του χώρου. ● Να προσλαμβάνουν τη γεωγραφική θέση ως βασικό συντελεστή διαμόρφωσης γεωπολιτικών συσχετισμών. ● Να τοποθετούν επιμέρους ιστορικά γεγονότα σε σωστή χρονολογική σειρά, να αντιλαμβάνονται τον ρόλο της περιοδολόγησης στην ιστορία. Ειδικότερα: <ul style="list-style-type: none"> – τη γραμμική και την κυκλική διάσταση του ιστορικού χρόνου, – τους διαφορετικούς ιστορικούς χρόνους (ιστορική «δομή», συγκυρία, χρόνος του γεγονότος). ● Να κατανοούν τη σημασία της ειδικής εννοιολόγησης όρων στο πλαίσιο της επιστήμης της Ιστορίας και τη σημασία της ιστορικής ορολογίας ως παράγοντα μεθοδολογικής προσέγγισης των γεγονότων και συστηματικής εμβάθυνσης σε συσχετισμούς και αιτιώδεις σχέσεις.
Αρχαιότητα	Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΛΗΡΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ (ΥΣΤΕΡΟΙ ΑΡΧΑΪΚΟΙ – ΚΛΑΣΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ)	
	Ορισμός της πόλεως, τα πολιτεύματα και οι βασικοί πολιτειακοί-πολιτικοί θεσμοί.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να έχουν σαφή αντίληψη της διαφοράς μεταξύ της αρχαίας πόλεως, ως αυτόνομης κρατικής οντότητας με ιδιαίτερη πολιτική, κοινωνική, οικονομική, στρατιωτική οργάνωση και θρησκευτικό βίο, και της ομώνυμης σύγχρονης οικιστικής μονάδας αστικού τύπου. ● Να εξηγούν γιατί η πόλη-κράτος θεωρείται το κυρίαρχο πολιτικό και πολιτειακό μόρφωμα της ελληνικής αρχαιότητας, αλλά και ο φορέας διάδοσης

Αρχαιότητα		<p>του ελληνικού πολιτισμού.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να προσεγγίζουν κριτικά τις εξελίξεις της Αρχαϊκής Περιόδου που πιθανώς οδήγησαν στην εμφάνιση της πόλης-κράτους (συνοικισμός, λειτουργία κοινών ιερών, καταγραφή δικαίου, επίδραση ανάλογων πολιτικών δομών της Ανατολής κ.ο.κ.). ● Να προσδιορίζουν τους βασικούς πολιτικούς-πολιτειακούς θεσμούς της πόλης (Εκκλησία του Δήμου, Βουλή, Άρχοντες) αναφορικά προς την κοινωνική προέλευση των μελών, τις εξουσίες-ευθύνες-αρμοδιότητες και τη λειτουργία τους. ● Να αναγνωρίζουν τις διαφορετικές μορφές πολιτευμάτων (αριστοκρατία, ολιγαρχία, τιμοκρατία, τυραννίδα, ισονομία, δημοκρατία). ● Να κατανοούν ότι η Σπάρτη αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα πόλης-κράτους που διαμόρφωσε ολιγαρχικό πολίτευμα, το οποίο διατήρησε από τον 7ο μέχρι και τον 2ο αι. π.Χ. ● Να περιγράφουν τη δομή και τη λειτουργία των βασικών πολιτειακών οργάνων της σπαρτιατικής πολιτείας.
	<p>Η ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΩΝ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ</p>	
	<p>Η εγκαθίδρυση και η εξέλιξη της δημοκρατίας στην Αθήνα: Οι μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη, οι δημοκρατικές ρυθμίσεις από το 487 έως το 452 π.Χ.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να τοποθετούν και να αναλύουν το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα του Κλεισθένη σε πλαίσιο μακροϊστορίας (μακρά διαδικασία διαμόρφωσης του δημοκρατικού πολιτεύματος) και μικροϊστορίας (κοινωνικοπολιτικές συγκρούσεις του τέλους του 6ου αι. π.Χ.). ● Να αναγνωρίζουν τη σημασία της μεταρρύθμισης του Κλεισθένη για την ανατροπή των δομών της αριστοκρατικής πόλης και την εγκαθίδρυση καθεστώτος πολιτικής ισότητας (ισονομία), που θέτει τις βάσεις της μετέπειτα δημοκρατικής πολιτείας, αναπτύσσει μια «δημοκρατική δυναμική». ● Να κατανοούν και να αναλύουν τις πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές συνθήκες, οι οποίες, κατά τον 5ο αι. π.Χ., επιτάχυναν τους ρυθμούς εκδημοκρατισμού του πολιτεύματος, με έμφαση: <ul style="list-style-type: none"> στη συμβολή των θητών, ως ερετών, κατά τη διάρκεια των Περσικών Πολέμων και της Αθηναϊκής Συμμαχίας-Ηγεμονίας, στη σημασία του ναυτικού προγράμματος του Θεμιστοκλή (483-479 π.Χ.) για την

Αρχαιότητα		<p>προαγωγή δημοκρατικών λειτουργιών και τη διαμόρφωση δημοκρατικών αντιλήψεων.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να αντιλαμβάνονται και να αναλύουν τις συνιστώσες της περαιτέρω διαδικασίας εκδημοκρατισμού του πολιτεύματος κατά τη διάρκεια της περιόδου 462-452 π.Χ. και, ειδικότερα, τα αίτια της αποκορύφωσής της με τον Εφιάλτη και κατά τους χρόνους που δεσπόζει ο Περικλής στην αθηναϊκή πολιτική σκηνή.
	<p>Η λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών: Εκκλησία του Δήμου, Βουλή των 500, Ηλιαία.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναλύουν τα βασικά γνωρίσματα της αθηναϊκής δημοκρατίας: τον συλλογικό και ενιαύσιο χαρακτήρα των αρχών, την επιλογή των αξιωματούχων με κλήρωση, την άσκηση αυστηρού ελέγχου τους εκ μέρους του δήμου, για την αποτροπή ανάπτυξης μορφών προσωποπαγούς εξουσίας. • Να κατανοούν και να αναλύουν τη σημασία που προσέλαβε η Εκκλησία του Δήμου ως κυρίαρχο όργανο της αθηναϊκής δημοκρατίας με την επέκταση των εξουσιών της σε όλους τους τομείς του δημόσιου βίου. • Να κατανοούν τον ρόλο της Βουλής των 500 όσον αφορά τον αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα και το εύρος των αρμοδιοτήτων της. • Να κατανοούν τον χαρακτήρα της Ηλιαίας ως λαϊκού δικαστηρίου με ισχυρή/πολυμελή λαϊκή αντιπροσώπευση, και τη σημασία που είχε η επέκταση των αρμοδιοτήτων της και σε ζητήματα πολιτικής και αστικής δικαιοσύνης. • Να γνωρίζουν ότι ο θεσμός της δημοκρατίας συνέβαλε στην πολιτιστική πρόοδο της Αθήνας και στην ανάπτυξη των γραμμάτων και των τεχνών.
	<p>Οι υλικές προϋποθέσεις της δημοκρατίας: Λειτουργίες – Μισθοί –Θεωρικά.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να κατανοούν την ύπαρξη αμφίδρομης σχέσης μεταξύ της οικονομικής ισχυροποίησης της Αθήνας και της πολιτικής, στρατιωτικής, πολιτιστικής ανάπτυξης της πόλης κατά τον 5ο αι. π.Χ. • Να αντιλαμβάνονται ότι η λήψη μέτρων κοινωνικής πρόνοιας εκ μέρους της πόλης (μέσα του 5ου αι. π.Χ.) είχε άμεση επίδραση στον δημόσιο βίο. Ιδιαίτερα, να αναγνωρίζουν τη σημασία της μισθοφοράς για τη διεύρυνση της συμμετοχής των λαϊκών στρωμάτων στα κοινά. • Να αντιλαμβάνονται τη σημασία του θεσμού των λειτουργιών ως μέτρου κοινωνικής δικαιοσύνης, συνεπώς και ως στοιχείου κοινωνικής συνοχής και

Αρχαιότητα		αποσόβησης εντάσεων για την κοινωνία της πόλης.
	Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΕΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ	
	Η αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών: Σύντομη πολιτική ιστορία και σκιαγράφιση της διοικητικής της οργάνωσης σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να εκθέτουν τους παράγοντες που επέτρεψαν τη σύσταση και τη μακραίωνη επιβίωση του πολυεθνικού κράτους των Αχαιμενιδών για διάστημα τεσσάρων αιώνων και έως την κατάκτησή του από τον Αλέξανδρο. ● Να αναλύουν τα συστατικά στοιχεία της κρατικής ιδεολογίας και οργάνωσης (απολυταρχική-θεοκρατική εξουσία του μεγάλου βασιλέως, αέναος επεκτατισμός, σύστημα διοικητικών φορολογικών περιφερειών, εκτεταμένο δίκτυο αξιωματούχων). ● Να αναγνωρίζουν τη σημασία της υλοποίησης έργων μεγάλης κλίμακας από τον μέγα βασιλέα (κωδικοποίηση των νόμων, κοπή νομίσματος, χάραξη οδικού δικτύου) ως συνεκτικού παράγοντα των λαών της αυτοκρατορίας. Ιδιαίτερα, να αποδίδουν τη λειτουργική αξία και το ιδεολογικό περιεχόμενο της «Βασιληής οδοῦ». ● Να προσεγγίζουν κριτικά τη στάση των Περσών έναντι των κατακτημένων λαών της αυτοκρατορίας σε θέματα πολιτισμικής και θρησκευτικής ανεκτικότητας.
	Η βασιλεία στην Ελλάδα κατά τους κλασικούς χρόνους.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναλύουν τον χαρακτήρα της μοναρχικής εξουσίας στα κράτη του βόρειου ελλαδικού χώρου (Μακεδονία, Ήπειρο, Θεσσαλία) και να εκθέτουν: α) τους λόγους που δεν ακολούθησαν την πολιτειακή εξέλιξη των υπόλοιπων ελληνικών κοινοτήτων και β) τα αίτια της εισόδου τους στο ιστορικό προσκήνιο σε μεταγενέστερους χρόνους. ● Να κατανοούν τον καθοριστικό ρόλο που θεωρείται ότι διαδραμάτισε η πολιτειακή και πολιτική δομή του κράτους τους στη διατυπωμένη από πολλούς συγγραφείς των ελληνικών πόλεων-κρατών άποψη ότι ήταν βάρβαροι.
	Η αυτοκρατορία του Αλεξάνδρου.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να περιγράφουν τα κίνητρα και τους στόχους της εκστρατείας στην Ασία, όπως αυτά διαμορφώθηκαν υπό την επίδραση της ελληνικής παιδείας, της μακεδονικής αγωγής του Αλεξάνδρου και της θέσης του

Αρχαιότητα		<p>ως ηγεμόνα της Πανελληνίας Συμμαχίας της Κορίνθου και</p> <p>ως εκπροσώπου της πανελληνίας ιδέας.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να αναλύουν την τριαδική δομή ηγεσίας του Αλεξάνδρου: μακεδονική βασιλεία, ασιατική μοναρχία, πανελλήνια συμμαχία. ● Να αναγνωρίζουν τη σημασία που είχε η πολιτική συγκερασμού ασιατικών και ελληνικών στοιχείων, την οποία ακολούθησε ο Αλέξανδρος κατά τη διοικητική αναδιοργάνωση της Ασίας, για τη διατήρηση της εξουσίας του στην αχανή αυτοκρατορία.
	ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΚΡΑΤΗ	
	<p>Ο χαρακτήρας της ελληνιστικής μοναρχίας.</p> <p>Τα ελληνιστικά βασίλεια και οι ηγεμόνες τους.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν τους λόγους που οδήγησαν την αυτοκρατορία του Αλεξάνδρου σε διάσπαση και να εκθέτουν σε αδρές γραμμές τη φυσιογνωμία των κρατών που προήλθαν από τους πολυετείς αγώνες των διαδόχων. ● Να αναλύουν τον χαρακτήρα της ελληνιστικής μοναρχίας, με έμφαση στον ρόλο και τις πηγές εξουσίας του μονάρχη, καθώς και στα μέσα εδραίωσης-νομιμοποίησης της αρχής του.
	Τα ελληνιστικά βασίλεια των Σελευκιδών και των Πτολεμαίων.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να εκθέτουν συνοπτικά την πολιτική ιστορία και τη διοικητική οργάνωση των δύο βασιλείων, αναγνωρίζοντας τις ιδιαιτερότητες που απορρέουν από τον πολυεθνικό χαρακτήρα τους. ● Να διακρίνουν ως κοινό γνώρισμα των δύο βασιλείων τον συνδυασμό διαφορετικών στοιχείων σε μια ενιαία κρατική δομή: <ul style="list-style-type: none"> – των πολιτικών παραδόσεων της μακεδονικής βασιλείας, – των παραδόσεων της ελληνικής πόλης, – των τοπικών πολιτικών και θρησκευτικών παραδόσεων και του εγκαθιδρυμένου από αιώνες διοικητικού συστήματος. ● Να υπεισέρχονται στις σχέσεις της κρατικής διοίκησης: <ul style="list-style-type: none"> – αφενός με τις ελληνικές πόλεις (με έμφαση στην υπόσταση και στον νέο χαρακτήρα των πόλεων εντός των ελληνιστικών βασιλείων), – αφετέρου με τους γηγενείς πληθυσμούς (π.χ. προσαρμογή των Σελευκιδών στις τοπικές παραδόσεις, σύζευξη των μακεδονικών πολιτικών παραδόσεων με τη φαραωνική παράδοση στο βασίλειο των

Αρχαιότητα		Πτολεμαίων).
	Η RES PUBLICA ROMANA ΚΑΙ Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ (ΡΩΜΑΪΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ)	
	Ρώμη: Η περίοδος της Res Publica (6ος-1ος αι. π.Χ.).	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν τα βασικά στοιχεία και τους βασικούς θεσμούς του ρεπουμπλικανικού πολιτεύματος. ● Να κατανοούν και να αποτιμούν κριτικά τον χαρακτήρα της ρωμαϊκής διοίκησης ως άσκησης εξουσίας σε επάλληλες ζώνες: Ρώμη, Ιταλοί σύμμαχοι, κατακτημένες περιοχές σε καθεστώς ρωμαϊκής επαρχίας (provincia). ● Να αναλύουν τις νέες δυναμικές καταστάσεις που δημιουργούνται κατά τα τέλη της περιόδου (πολιτικές και κοινωνικές συγκρούσεις μεταξύ των Ρωμαίων πολιτών, εντάσεις μεταξύ Ρωμαίων και Ιταλών συμμάχων), οι οποίες θα οδηγήσουν το ρωμαϊκό κράτος, μέσω εμφύλιων πολέμων, σε νέα μορφή πολιτικής και πολιτειακής ύπαρξης.
	Ο Αύγουστος και η αυτοκρατορική εποχή (1ος-2ος αι.) – Η διοίκηση των επαρχιών και η ρωμαϊκή ειρήνη.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίζουν τον χαρακτήρα της νέας μορφής πολιτεύματος που εγκαθίδρυσε ο Οκταβιανός (principatus) και την ιδεολογική του κατοχύρωση.(Pax Romana). ● Να αναγνωρίζουν τη διοικητική οργάνωση της αυτοκρατορίας, τη σημασία της αυτοκρατορικής λατρείας και της εικονογραφίας του αυτοκράτορα.
Η κρίση του 3ου αι.: Οικονομία – Κοινωνία – Πολιτική.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίζουν το βάθος και την έκταση της κρίσης στους τομείς της οικονομίας, της πολιτικής, της κοινωνίας, της δημογραφικής ανάπτυξης, και να εκθέτουν φαινόμενα-εκφάνσεις της κρίσης. ● Να εκθέτουν τον τρόπο με τον οποίο οι διάφορες πτυχές της κρίσης συνδέονται αιτιωδώς μεταξύ τους. 	
Βυζαντινή Εποχή – Μεσαίωνας	Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ	
	Κωνσταντινούπολη, η Νέα Ρώμη: Η αρχή μιας νέας αυτοκρατορίας. Συντελεστές διαμόρφωσης του κράτους.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναλύουν κριτικά το σύνθετο πλέγμα αιτιών και παραγόντων (στρατηγικών, οικονομικών, γεωγραφικών και δημογραφικών) που οδήγησαν στην οικοδόμηση της Κωνσταντινούπολης ως πολιτικού, διοικητικού και πολιτισμικού κέντρου της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. ● Να αναγνωρίζουν τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία: <ul style="list-style-type: none"> – αφενός ως συνέχεια του Imperium Romanum,

<p>Βυζαντινή Εποχή – Μεσαίωνας</p>		<p>– αφετέρου ως κρατικό μόρφωμα με νέα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά και ιστορική πορεία.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν τους συντελεστές διαμόρφωσης του βυζαντινού κράτους: <p>– ρωμαϊκή πολιτική θεωρία και ρωμαϊκό δίκαιο,</p> <p>– ελληνική πολιτισμική και πνευματική παράδοση,</p> <p>– χριστιανισμός.</p>
	<p>Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία: Σύντομη πολιτική ιστορία με έμφαση στις τομές που έχουν σχέση με την οργάνωση του κράτους.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν και να αναλύουν τη σημασία που είχαν οι πολιτικές, οι διοικητικές και οι στρατιωτικές μεταρρυθμίσεις του Διοκλητιανού και του Κωνσταντίνου Α' για τη μεταβολή του χαρακτήρα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. ● Να περιγράφουν το διοικητικό σχήμα οργάνωσης της αυτοκρατορίας και να εξηγούν τις συνθήκες διαφοροποίησης της πορείας του ανατολικού και του δυτικού τμήματος κατά τον 4ο (395) και τον 5ο αι. (476). ● Να εντυφούν στις αλλαγές που έλαβαν χώρα κατά τον αιώνα του Ιουστινιανού με έμφαση στον τομέα των στρατιωτικών κατακτήσεων, της κωδικοποίησης του δικαίου και της τέχνης. ● Να αναλύουν τη μεταρρυθμιστική πολιτική του Ηράκλειου, μέσω της οποίας κατέστησαν δυνατές η διοικητική και στρατιωτική αναδιοργάνωση της αυτοκρατορίας, η αντιμετώπιση των αιρέσεων, η οικονομική ενίσχυση και η απαλλαγή από τον περσικό κίνδυνο. ● Να αντιλαμβάνονται τον θεσμό των θεμάτων. ● Να κατανοούν και να αναλύουν τον σύνθετο χαρακτήρα της Εικονομαχίας, καθώς και τα αποτελέσματα που αυτή είχε, ιδιαίτερα στις σχέσεις μεταξύ κράτους και Εκκλησίας. ● Να αναλύουν τη σημασία της στέψης του Καρλομάγνου για την εξέλιξη της αυτοκρατορικής ιδέας στο Βυζάντιο. ● Να κατανοούν και να εκθέτουν αναλυτικά τις μεταβαλλόμενες συνθήκες του 11ου αι. που αποδυνάμωσαν σταδιακά το βυζαντινό κράτος. ● Να κατανοούν τους εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες που συνέβαλαν στην ταχεία αποδυνάμωση της εξουσίας και

<p>Βυζαντινή Εποχή – Μεσαίωνας</p>		<p>στην οριστική πτώση του βυζαντινού κράτους κατά την υστεροβυζαντινή περίοδο.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν τη σημασία της διάρρηξης της πολιτικής ενότητας του βυζαντινού κράτους μετά την κατάληψη της Πόλης από τους Φράγκους (1204). ● Να κατανοούν τη σημασία της επέκτασης των Οθωμανών στα βυζαντινά εδάφη για τη διαμόρφωση νέου συσχετισμού δυνάμεων κατά τα τέλη του Μεσαίωνα. ● Να αναγνωρίζουν την κοσμοϊστορική σημασία της Άλωσης για τη διαμόρφωση της πολιτισμικής φυσιογνωμίας της Ευρώπης κατά τους νεότερους χρόνους και, ειδικότερα, τις διαστάσεις που προσέλαβε στη συνείδηση των Νεοελλήνων.
	<p>Ο εξελληνισμός του Βυζαντίου.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να παρακολουθούν την πορεία σταδιακού εξελληνισμού της αυτοκρατορίας επισημαίνοντας, μέσα από παραδείγματα, τους σημαντικούς σταθμούς και τις εκφάνσεις της σε ποικίλους τομείς (π.χ. πανεπιστημιακή εκπαίδευση: Το Πανεπιστήμιον του Θεοδοσίου Β' (425), νομικά έργα: Οι «Νεαρές» του Ιουστινιανού και τα «Βασιλικά» των Μακεδόνων βασιλέων, φιλοσοφία: από τον Μ. Ψελλό στον Πλήθωνα, αυτοκρατορική τιτλοφορία: από την εποχή του Ηρακλείου κ.ε.). ● Να κατανοούν και να αναλύουν τους λόγους που συνέβαλαν στον σταδιακό εξελληνισμό της αυτοκρατορίας (με έμφαση στη διαδικασία περιορισμού της αυτοκρατορίας στις ανατολικές ελληνόγλωσσες επαρχίες). ● Να αντιλαμβάνονται τη σημασία του γεγονότος για τον ελληνισμό και την ιστορική του πορεία μέσα στον χρόνο.
	<p>Η βυζαντινή πολιτική.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν τις σημαντικότερες αρχές της βυζαντινής πολιτικής θεωρίας, η οποία αποτελεί το θεμέλιο του βυζαντινού αυτοκρατορικού πολιτεύματος, και να αντιλαμβάνονται τη σημασία που έχει: <ul style="list-style-type: none"> – η ρωμαϊκή παρακαταθήκη σε επίπεδο κρατικής θεωρίας και δικαίου, – ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός σε επίπεδο πολιτικής και φιλοσοφικής σκέψης. ● Να εντοπίζουν την επίδραση του χριστιανισμού στην οργάνωση της κρατικής εξουσίας και στη διαμόρφωση της αντίληψης ότι η αυτοκρατορία συνιστά υπερϊστορική κρατική δομή, άρρηκτο τμήμα του θείκου σχεδίου δημιουργίας της

Βυζαντινή Εποχή – Μεσαίωνας		οικουμένης με υπερφυσικό-εσχατολογικό προορισμό ανά τους αιώνες.
	ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ: ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΘΕΣΜΟΙ	
	Ο αυτοκράτορας και οι ηθικοί και πολιτειακοί περιορισμοί της εξουσίας του.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αντιλαμβάνονται και να αναλύουν το σύνθετο πλέγμα εξουσιών του Βυζαντινού αυτοκράτορα, εντός του οποίου αυτός είναι φορέας κρατικής, στρατιωτικής, δικαστικής, νομοθετικής αρχής και προστάτης της Εκκλησίας και του χριστιανισμού. ● Να αντιλαμβάνονται ότι, σε επίπεδο κρατικής ιδεολογίας, το απολυταρχικό καθεστώς του αυτοκράτορα περιοριζόταν: <ul style="list-style-type: none"> – τόσο από ηθικούς φραγμούς, που απέρρεαν από τις ελληνικές πολιτειακές αντιλήψεις και τις χριστιανικές πνευματικές παραδόσεις, – όσο και από πολιτειακούς παράγοντες, συγκεκριμένα από τη σύγκλητο, τους δήμους και τον στρατό. ● Να περιγράφουν τη διαδικασία εκλογής και αναγόρευσης του Βυζαντινού αυτοκράτορα.
	Ο θεσμικός και πολιτειακός ρόλος της βυζαντινής Συγκλήτου.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν την κοινωνική σύνθεση και τον χαρακτήρα της κατά την πρωτοβυζαντινή περίοδο, αναφέροντας ενδεικτικά τις προσπάθειες του Κωνσταντίνου Α' και του Κωνσταντίνου Β' να «μεταγγίσουν» δυναμικό της Συγκλήτου από τη Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη. ● Να αναφέρουν τις νομοθετικές, δικαστικές και διπλωματικές αρμοδιότητες της Συγκλήτου και να κατανοούν τον μεταβαλλόμενο ρόλο της επισημαίνοντας τη φθίνουσα ισχύ της. ● Να αναλύουν τον ρόλο της Συγκλήτου στο ζήτημα της αυτοκρατορικής διαδοχής, επισημαίνοντας τους σημαντικότερους ιστορικούς σταθμούς: <ul style="list-style-type: none"> – ανάληψη του δικαιώματος εκλογής του αυτοκράτορα το 450, – ενδυνάμωση της θέσης της κατά τον 7ο αι. με τον καθοριστικό ρόλο που διαδραμάτισε στην αυτοκρατορική διαδοχή της δυναστείας των Ηρακλειδών, – περιστολή της δύναμής της επί Μακεδόνων με την αφαίρεση αρμοδιοτήτων από τον Λέοντα Στ'.
	Οι Δήμοι και το δικαίωμα αντίστασης του λαού.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν και να εκθέτουν την προέλευση, τον χαρακτήρα και τον ρόλο των

<p>Βυζαντινή Εποχή – Μεσαίωνα</p>		<p>Δήμων στην πολιτική, στρατιωτική και κοινωνική ζωή της αυτοκρατορίας.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίζουν το δικαίωμα αντίστασης του λαού μέσα από χαρακτηριστικά γεγονότα, όπως: <ul style="list-style-type: none"> – η Στάση του Νίκα, εμβαθύνοντας στα αίτια και τη σημασία της καταστολής της για τις λαϊκές ελευθερίες και την εξέλιξη του βυζαντινού πολιτεύματος και – η λαϊκή εξέγερση του 1042 στην Πόλη, η οποία οδήγησε στην εκθρόνιση και τύφλωση του Μιχαήλ Ε΄ Καλαφάτη και στην αποκατάσταση των νόμιμων εκπροσώπων της Μακεδονικής Δυναστείας, αδελφών Θεοδώρας και Ζωής, στον θρόνο.
	<p>Ο στρατός: Εκλογή και αναγόρευση αυτοκρατόρων από τον στρατό.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν τον ρόλο του στρατού στη διαδικασία εκλογής και αναγόρευσης αυτοκράτορα, ιδιαίτερα κατά την πρώιμη περίοδο (έως τα μέσα του 5ου αι.). ● Να αναλύουν τη μεταβολή στον ρόλο του στρατού από πολιτειακό παράγοντα σε ρυθμιστή της πολιτικής ζωής, υποστηρικτή της υπάρχουσας τάξης ή φορέα εξεγέρσεων (ιδιαίτερα από τον 7ο αι.), εκθέτοντας αντιπροσωπευτικά ιστορικά παραδείγματα: <ul style="list-style-type: none"> – τον ρόλο του στρατού στους δυναστικούς ανταγωνισμούς της Κωνσταντινείας Δυναστείας έως την εξέγερση εναντίον του Κωνσταντίνου Β΄ (360) και την ενθρόνιση του Ιουλιανού (361), – την ενεργό ανάμειξη του στρατού στους ανταγωνισμούς για την κατάληψη του θρόνου μετά τον θάνατο του Ιουστινιανού Β΄ και έως τη στέψη του Λέοντος Γ΄ (717), – το στρατιωτικό πραξικόπημα που οδήγησε στην ανατροπή του Μιχαήλ Ραγκαβέ και την ενθρόνιση του Λέοντος Ε΄ (813), – τη διαδοχή των γεγονότων που οδήγησαν στην ανακήρυξη του Νικηφόρου Φωκά ως αυτοκράτορα από τον στρατό στην Καισάρεια της Καππαδοκίας και στην ενθρόνισή του (963).
	<p>Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίζουν τα αίτια της συμπόρευσης κράτους και Εκκλησίας στο Βυζάντιο και τη συμβολή της στη μακρόχρονη επιβίωση της αυτοκρατορίας. ● Να αναλύουν τη σχέση Εκκλησίας και πολιτείας μέσω ιστορικών παραδειγμάτων. Συγκεκριμένα: <ul style="list-style-type: none"> – την πολυδιάστατη σύγκρουση των δύο θεσμών στο πλαίσιο της Εικονομαχίας, και τα αποτελέσματα που είχε η αποκατάσταση

Βυζαντινή Εποχή – Μεσαίωνα		της συνεργασίας τους μετά το τέλος της, – τις ενέργειες του πατριάρχη Φωτίου σχετικά με τη διατύπωση στην «Επαναγωγή» της άποψης περί διαχωρισμού των δύο εξουσιών, – τη σταδιακή ενδυνάμωση του ρόλου της Εκκλησίας κατά τα παλαιολόγεια χρόνια λόγω του ζητήματος της επανένωσης των δύο Εκκλησιών, που κλόνισε την ισχύ του αυτοκρατορικού θεσμού.
	ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΚΡΑΤΗ	
	Η δημιουργία των πρώτων μεσαιωνικών ευρωπαϊκών κρατών και αυτοκρατοριών, 5ος-10ος αι.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίζουν το γεωγραφικό και ιστορικό πλαίσιο ίδρυσης των κρατών των «βαρβάρων». ● Να περιγράφουν τα χαρακτηριστικά του φράγκικου κράτους και να αναλύουν τις συνθήκες ανάπτυξης του παπικού κράτους. ● Να κατανοούν τις συνθήκες ανάπτυξης της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και να αναλύουν τη σύγκρουση μεταξύ Εκκλησίας και κράτους.
	ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΚΡΑΤΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΥ ΚΑΙ ΥΣΤΕΡΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΑ	
	Οι ευρωπαϊκές μοναρχίες. Η ανάπτυξη των πόλεων.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναλύουν τις συνθήκες ανάπτυξης των ευρωπαϊκών μοναρχιών και να περιγράφουν την εξέλιξή τους. ● Να αναγνωρίζουν το γενικό πλαίσιο διεξαγωγής των Σταυροφοριών και να ερμηνεύουν την εμπλοκή των ευρωπαϊκών δυνάμεων σε αυτές και τα αποτελέσματά της σε πολιτικό επίπεδο. ● Να κατανοούν τις συνθήκες ανάπτυξης των πόλεων και τη σημασία τους σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, μέσα από την παρουσίαση χαρακτηριστικών παραδειγμάτων, όπως είναι η Βενετία, η οποία εξελίχθηκε σε κυρίαρχη δύναμη στη νοτιοανατολική Ευρώπη.
Νεότεροι Χρόνοι	ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΝΕΟΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ	
		<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν την έννοια του «κράτους» και να διακρίνουν επιμέρους πτυχές της κρατικής οργάνωσης. ● Να κατανοούν τη βασική τυπολογία των κρατών και να διαχωρίζουν τα επιμέρους είδη κρατικής οργάνωσης στην ιστορική τους διάσταση. ● Να εκθέτουν τα πολιτεύματα, τον ρόλο

Νεότεροι Χρόνοι		<p>της νομοθεσίας, την εκάστοτε μορφή αναγνωρισμένης κρατικής κυριαρχίας.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίζουν τα αίτια και τις συνθήκες που οδήγησαν στην εγκαθίδρυση του προτύπου της απόλυτης μοναρχίας του 17ου αιώνα. ● Να αναλύουν τις παραμέτρους που οδήγησαν στη συγκρότηση του νεωτερικού έθνους-κράτους του 19ου αιώνα στην Ευρώπη, εκθέτοντας τους θεσμούς του (στρατός, διοίκηση, φορολογικό σύστημα, εκπαίδευση, Εκκλησία).
	ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΕΣ	
	Η Οθωμανική Αυτοκρατορία.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να εντάσσουν την Οθωμανική Αυτοκρατορία στον χώρο και τον χρόνο. ● Να κατανοούν τις πολιτισμικές της καταβολές και τον πολυεθνικό της χαρακτήρα, τα θεμελιώδη δημογραφικά, εθνολογικά και θρησκευτικά δεδομένα, με έμφαση στον ρόλο των ελληνορθόδοξων κατοίκων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. ● Να κατανοούν τις συνέπειες της οθωμανικής κατάκτησης επί των κατακτημένων πληθυσμών και τις σχέσεις κυρίαρχων Οθωμανών-μουσουλμάνων και ραγιάδων. Ειδική αναφορά: <ul style="list-style-type: none"> – στον θεσμό του παιδομαζώματος για τη στελέχωση του στρατού και της διοίκησης και – στους θεσμούς με τους οποίους επιδιώχθηκε να καλυφθεί το έλλειμμα των Οθωμανών σε παράδοση κρατικής οργάνωσης και οικονομικής διαχείρισης. ● Να διαχωρίζουν τις περιόδους της οθωμανικής ιστορίας στο πλαίσιο των εξελίξεων του Ανατολικού Ζητήματος: <ul style="list-style-type: none"> – φάση επέκτασης και ανόδου, – απαρχή παρακμής, – παρακμή και πτώση. ● Να περιγράφουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της αυτοκρατορίας σε σχέση με τα ευρωπαϊκά κράτη της εποχής.
	Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ	
	Αγγλία.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να προσδιορίζουν το κράτος της Αγγλίας στον χώρο και τον χρόνο και να διακρίνουν τις επιμέρους περιόδους της ιστορίας του. ● Να εντάσσουν την αγγλική εθνική ιδέα στο ευρύτερο σχήμα της εθνικής ιδεολογίας

Νεότεροι Χρόνοι		<p>των νεότερων χρόνων.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να κατανοούν την πρώτη εξέλιξη των πολιτικών ελευθεριών και δικαιωμάτων (Magna Carta, Ένδοξη Επανάσταση, κοινοβουλευτισμός). • Να αναλύουν το φαινόμενο της αγγλικής αποικιοκρατίας και να γνωρίζουν τα αίτια ανάπτυξης και παρακμής της Βρετανικής Αυτοκρατορίας. • Να κατανοούν το γεωπολιτικό ειδικό βάρος της Μ. Βρετανίας κατά τους 19ο και 20ό αιώνα.
	Γαλλία.	<ul style="list-style-type: none"> • Να εντάσσουν τη δημιουργία του γαλλικού κράτους στον χώρο και τον χρόνο και να διακρίνουν τις διαδοχικές περιόδους της ιστορίας του. • Να κατανοούν το «Παλιό Καθεστώς» της περιόδου πριν την επανάσταση ως συνδυασμό φεουδαρχικού και απολυταρχικού προτύπου διακυβέρνησης. • Να κατανοούν τις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές εξελίξεις του 18ου αιώνα, ιδιαίτερα τον Διαφωτισμό και τη Γαλλική Επανάσταση και να διακρίνουν τα αίτια από τις συνθήκες και τις αφορμές που οδήγησαν στην Επανάσταση του 1789. • Να κατανοούν το γαλλικό αυτοκρατορικό πρότυπο διακυβέρνησης του Ναπολέοντα και τους επεκτατικούς Ναπολεόντειους Πολέμους. • Να κατανοούν και να αιτιολογούν τις γαλλογερμανικές συγκρούσεις του 19ου και του 20ού αιώνα και στη συνέχεια να εξηγούν τη συγκρότηση του γαλλογερμανικού άξονα κατά τη μεταπολεμική διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης.
	Γερμανία.	<ul style="list-style-type: none"> • Να εντοπίζουν τα γερμανικά κράτη στον χώρο και τον χρόνο μέχρι την ίδρυση του γερμανικού έθνους-κράτους με πρόσθετη ειδική επισήμανση σχετικά με το ποια από αυτά εντάχθηκαν στη μεταπολεμική Δυτική Γερμανία και ποια στην Ανατολική. • Να ανασυνθέσουν τη συνοπτική περιοδολόγηση της ιστορίας του γερμανικού κράτους. • Να ερμηνεύουν τη συμβολή του προτεσταντισμού στην ανάπτυξη του κεφαλαιοκρατικού οικονομικού συστήματος της Γερμανίας. • Να κατανοούν το φαινόμενο του γερμανικού ρομαντισμού και την ιδιαίτερη

Νεότεροι Χρόνοι		<p>φύση του γερμανικού εθνικισμού.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να τον συγκρίνουν με τον γαλλικό «πολιτικό» εθνικισμό. ● Να κατανοούν την πολιτική, κοινωνική και οικονομική κρίση στη Γερμανία του Μεσοπολέμου και να γνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά της γερμανικής εκδοχής ολοκληρωτισμού (ναζισμός). ● Να παραθέτουν χρονολογικά τα σημαντικά γεγονότα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι την ήττα της Γερμανίας. ● Να κατανοούν τον ρόλο της Γερμανίας μεταπολεμικά κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου και τη μεταπολεμική συμβολή της στην ευρωπαϊκή ενοποίηση.
	ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ (ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ, ΚΥΡΙΟΙ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΙ, ΑΠΗΧΗΣΗ)	
	Συντηρητισμός.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να ορίζουν και να οριοθετούν την πολιτική ιδεολογία του συντηρητισμού στα ιστορικά συμφραζόμενα της νεότερης και σύγχρονης πολιτικής ιστορίας, από την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης έως τον 20ό αι. ● Να αναφέρουν τους κύριους εκφραστές της και να προσδιορίζουν την κοινωνική προέλευση των υποστηρικτών της. ● Να αντιδιαστέλλουν τον συντηρητισμό προς τις φιλελεύθερες και σοσιαλιστικές ιδέες του 19ου και 20ού αιώνα (από τη Γαλλική Επανάσταση έως τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο). ● Να κατανοούν την αποδοχή της φιλελεύθερης δημοκρατικής διακυβέρνησης από την πλειοψηφία των συντηρητικών μετά τα μέσα του 20ού αιώνα.
	Φιλελευθερισμός.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν και να εξηγούν την ιδεολογία του φιλελευθερισμού (πολιτικού και οικονομικού) και να διακρίνουν τις διαδοχικές φάσεις εξέλιξής του. ● Να αναφέρουν τους κύριους εκφραστές της ιδεολογίας (18ος-20ός αιώνας) και την κοινωνική προέλευση των υποστηρικτών της. ● Να επισημαίνουν την επίδραση που άσκησε στη φιλελεύθερη ιδεολογία η ανάπτυξη της ιδεολογίας του σοσιαλισμού και ιδιαίτερα η επικράτηση των μπολσεβίκων στη Ρωσία (Οκτωβριανή Επανάσταση 1917).

Νεότεροι Χρόνοι		<ul style="list-style-type: none">● Να κατανοούν την εξέλιξη της ιδεολογίας του φιλελευθερισμού κατά τον 20ό αιώνα.
	Σοσιαλισμός.	<ul style="list-style-type: none">● Να κατανοούν και να περιγράψουν την ιδεολογία του σοσιαλισμού. Να εντάξουν τη σοσιαλιστική ιδεολογία στα ιστορικά της συμφραζόμενα (σε σχέση με το κεφαλαιοκρατικό σύστημα και τη Βιομηχανική Επανάσταση).● Να γνωρίζουν τους κύριους εκπροσώπους των σοσιαλιστικών ιδεών του 19ου και 20ού αιώνα.● Να κατανοούν τα επιμέρους στάδια της εξέλιξης της σοσιαλιστικής ιδεολογίας, από το β' μισό του 19ου αιώνα μέχρι την Πτώση του Τείχους του Βερολίνου, το 1989.● Να κατανοούν τις αλληλεπιδράσεις της φιλελεύθερης και της σοσιαλιστικής ιδεολογίας κατά τον 20ό αιώνα και ιδιαίτερα την περίοδο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

ΙΣΤΟΡΙΑ – Β' ΛΥΚΕΙΟΥ		
Θεματικά Πεδία	Θεματικές Ενότητες	Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
		Οι μαθητές/-τριες να είναι σε θέση:
	Ο ΧΩΡΟΣ, Ο ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν τις έννοιες του χώρου και του χρόνου ως βασικών παραμέτρων της ιστορίας. ● Να αναγνωρίζουν τα πολλαπλά επίπεδα του χρόνου. ● Να έχουν εποπτεία των ιστορικών περιόδων μέσω συμβατικών περιοδολογήσεων. ● Να αντιλαμβάνονται την ιστορική διάσταση των όρων και των εννοιών.
Αρχαιότητα	Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ	
	Η γεωργική επανάσταση στις περιοχές της εύφορης Μεσοποταμίας.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αντιλαμβάνονται, μέσω της σύγκρισης, τις διαφορές και τις ομοιότητες ως προς τις γεωγραφικές συνθήκες των πολιτισμών που αναπτύχθηκαν στην περιοχή της Μεσοποταμίας. ● Να αιτιολογούν την εμφάνιση των μεγάλων πολιτισμών στις περιοχές αυτές. ● Να εντοπίζουν τον επαναστατικό χαρακτήρα των αλλαγών στην καλλιέργεια της γης.
	<p>Οι βασικές οικονομικές δραστηριότητες του αρχαίου ελληνικού κόσμου.</p> <p>Η καλλιέργεια και η κατανάλωση των σιτηρών.</p> <p>Η ελαιουργία και η αμπελουργία. Η κτηνοτροφία.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατηγοριοποιούν τα βασικά προϊόντα του αρχαίου μεσογειακού κόσμου μέσα από τα ευρήματα της αρχαιολογίας, κυρίως κεραμική, πινακίδες γραμμικής γραφής Β', σπόρους, αγγειογραφίες, αλλά και μέσα από τις γραπτές πηγές. ● Να περιγράφουν την έννοια της αυτάρκειας στις πόλεις-κράτη λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες τοπικές συνθήκες (χώρο και πληθυσμιακές ανάγκες). ● Να συνδέουν την ίδρυση αποικιών με τον οικονομικό παράγοντα (ανεπάρκεια τοπικής παραγωγής, αναζήτηση νέων πλουτοπαραγωγικών πηγών). ● Να συσχετίζουν τη μαζική παραγωγή προϊόντων με τη δουλεία ως μέσο παραγωγής. ● Να συσχετίζουν την παραγωγή προϊόντων και τη διαφοροποίησή τους ως προς το είδος τους με την κοινωνική τάξη των καταναλωτών τους.

Αρχαιότητα	<p>Η βιοτεχνία και το εμπόριο:</p> <p>Βιοτεχνικά εργαστήρια και επιχειρήσεις μεγάλης κλίμακας.</p> <p>Ανάπτυξη εμπορίου σε τοπικό επίπεδο.</p> <p>Εμπορικά δίκτυα και λιμάνια.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να συνδέουν την ανάπτυξη του εμπορίου με την ανάπτυξη της βιοτεχνίας και το πλεόνασμα τοπικών προϊόντων. • Να αναγνωρίζουν τους παράγοντες που συνέτειναν στην ανάπτυξη της ναυσιπλοΐας. • Να διαπιστώνουν την ύπαρξη εμπορικών δρόμων, θαλάσσιων και χερσαίων, από την Κρμαία και τον Εύξεινο Πόντο μέχρι την Ισπανία. • Να διακρίνουν τα επίπεδα των εμπορικών συναλλαγών (τοπικές αγορές, πανήγυρες, ανάπτυξη εμπορικών δικτύων με άλλες περιοχές, κέντρα διαμετακομιστικού εμπορίου). • Να εξηγούν τους λόγους της εμφάνισης εξειδικευμένων τεχνιτών και εργαστηρίων. • Να επισημαίνουν τη σημασία της εμφάνισης της νομισματικής οικονομίας τον 7ο αιώνα π.Χ.
	<p>Η οικονομική σημασία της δουλείας: Το παράδειγμα των ρωμαϊκών λατιφούντιων.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να περιγράφουν την ιστορική σημασία του όρου λατιφούντια. • Να εκθέτουν τις ιστορικές συνθήκες που συνέβαλαν στη δημιουργία των λατιφούντιων. • Να συνδέουν την ανάπτυξη της δουλείας-δουλοπαροικίας με τις μεγάλες ιδιοκτησίες γης.
Βυζαντινή Εποχή – Μεσαίωνας	Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ	
	<p>Πλουτοπαραγωγικές πηγές και τεχνικές παραγωγής στο Βυζάντιο.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναφέρουν τις βασικές πηγές πλούτου της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. • Να αξιολογούν τις φυσικές και τεχνολογικές συνθήκες της παραγωγής (π.χ. τριζωνική καλλιέργεια, εναλλαγή καλλιεργειών, χρήση νερόμυλου κ.ά.).
	<p>Γεωργία – Αγροτική οικονομία (7ος-15ος αιώνας).</p> <p>Βυζάντιο και μεσογειακός γεωργικός πολιτισμός.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναφέρουν τα βασικά αγροτικά προϊόντα (σιτηρά, λάδι, κρασί κ.ά.) που παράγονταν στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. • Να περιγράφουν τις ενασχολήσεις των κατοίκων στον πρωτογενή τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, δασοκομία). • Να εξηγούν τις συνθήκες αύξησης της μεγάλης γαιοκτησίας. • Να αποτιμούν τις δομές και την οργάνωση της παραγωγής στην αγροτική οικονομία συσχετίζοντάς τη με τη γεωργική παράδοση του ευρύτερου μεσογειακού χώρου.
	<p>Αστική οικονομία.</p> <p>Η αστική οικονομία από τον 7ο</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν τις ιστορικές συνθήκες που ευνόησαν την ανάπτυξη της οικονομίας των

Βυζαντινή Εποχή – Μεσαίωνας	ως τον 12ο αιώνα. Οικονομία των πόλεων κατά την υστεροβυζαντινή εποχή.	πόλεων. <ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίζουν τις δομές και την οργάνωση της παραγωγής στις πόλεις (είδη επαγγελματιών και τεχνιτών, εργαστήρια). ● Να διακρίνουν τις επενδύσεις και τους πιστωτικούς μηχανισμούς. ● Να αποτιμούν τον ρόλο των πόλεων ως περιφερειακών οικονομικών κέντρων στο ύστερο Βυζάντιο.
	Ανταλλαγές, εμπόριο και αγορές. Οι ανταλλαγές και το εμπόριο από τον 7ο ως τον 12ο αιώνα. Ανταλλαγές, εμπόριο, αγορές και χρήμα (13ος-15ος αι.). Το εμπόριο στην ανατολική Μεσόγειο και τη Μαύρη Θάλασσα κατά τον Μεσαίωνα.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να περιγράφουν τις χερσαίες και θαλάσσιες αρτηρίες μέσω των οποίων διεξαγόταν το εμπόριο στο Βυζάντιο, καθώς και τα εμπορεύσιμα είδη. ● Να εντοπίζουν τον ρόλο της Κωνσταντινούπολης ως οικονομικού κόμβου μεταξύ Ανατολής και Δύσης. ● Να κατανοούν τους τρόπους ανταλλαγής, τις τιμές και την κυκλοφορία των νομισμάτων. ● Να αναλύουν τη θέση της βυζαντινής οικονομίας στο πλαίσιο του μεσαιωνικού κόσμου της Μεσογείου.
	Οικονομικοί θεσμοί και κράτος. Ο ρόλος του βυζαντινού κράτους στην οικονομία.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αντιλαμβάνονται τον χαρακτήρα της βυζαντινής οικονομίας και να αιτιολογούν την παρεμβατική πολιτική του βυζαντινού κράτους, μέσα από ενδεικτικά παραδείγματα, όπως της πολιτικής των Μακεδόνων αυτοκρατόρων. ● Να εξηγούν τη διείδυση των ιταλικών εμπορικών πόλεων στη βυζαντινή οικονομία. ● Να αντιλαμβάνονται τα βασικά χαρακτηριστικά της βυζαντινής οικονομίας (προσαρμοστικότητα, συνδυασμός κρατικής και ιδιωτικής δραστηριότητας κ.ά.). ● Να περιγράφουν τους θεσμούς ιδιοκτησίας και συναλλαγών αναλύοντας τον θεσμό της πρόνοιας και της οικονομικοκοινωνικής του σημασίας.
Νεότεροι Χρόνοι	<p>Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΝΕΟΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ</p> <p>Η Εμπορική Επανάσταση (μέσα 15ου-17ος αιώνας). Αύξηση παραγωγής. Τραπεζικό σύστημα, πιστωτικές διευκολύνσεις, εμφάνιση καπιταλισμού και μερκαντισμού. Εθνικά νομίσματα.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να ορίζουν την έννοια της εμπορικής επανάστασης τοποθετώντας τη στο συγκείμενό της. ● Να απαριθμούν τις επιπτώσεις της εμπορικής επανάστασης μετά την ανακάλυψη των νέων χωρών στην οικονομία της Ευρώπης.

Νεότεροι Χρόνοι	<p>Νέες διατροφικές συνήθειες, νέες καλλιέργειες.</p> <p>Παρακμή συντεχνιών.</p>	
	<p>Η Βιομηχανική Επανάσταση (μέσα 18ου-19ος αιώνας).</p> <p>Πρώτη και δεύτερη φάση της Βιομηχανικής Επανάστασης.</p> <p>Αίτια και γεωγραφική εξάπλωση.</p> <p>Το βαμβάκι, ο γαιάνθρακας, η ανάπτυξη των σιδηροδρόμων, η πρόοδος της ηλεκτροχημείας, οι μηχανές εσωτερικής καύσης.</p> <p>Οι βιομηχανικές μονάδες.</p> <p>Συνέπειες της Βιομηχανικής Επανάστασης.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναφέρουν τους παράγοντες που οδήγησαν στη Βιομηχανική Επανάσταση. ● Να αναφέρουν τα κύρια χαρακτηριστικά της Βιομηχανικής Επανάστασης. ● Να αξιολογούν την επίδραση της Βιομηχανικής Επανάστασης στον τρόπο οργάνωσης της οικονομίας στις σύγχρονες κοινωνίες.
	<p>Οι οικονομικές εξελίξεις στον ελληνικό χώρο από τον 19ο έως τον 20ό αιώνα.</p> <p>Η αγροτική οικονομία.</p> <p>Το εμπόριο και η ναυτιλία.</p> <p>Βιοτεχνίες και νέες τεχνικές.</p> <p>Η ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας.</p> <p>Οι Έλληνες κεφαλαιούχοι, οι μεγάλες επενδύσεις και η εκβιομηχάνιση του δεύτερου μισού του 19ου αιώνα.</p> <p>Η εποχή της οικονομικής κρίσης, ο δανεισμός, η σταδιακή ανάκαμψη του 20ού αιώνα.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αιτιολογούν την αναγκαιότητα αγροτικής μεταρρύθμισης μετά την προσάρτηση νέων εδαφών από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι και την έλευση των προσφύγων το 1922-1923. ● Να συνδέουν τη σταφιδική κρίση με την απουσία σταθερής οικονομικής πολιτικής. ● Να αναφέρουν τους παράγοντες που συνέβαλαν στην ανάπτυξη της ελληνικής ναυτιλίας τον 19ο αιώνα. ● Να συνδέουν την ανάπτυξη της βιομηχανίας με την ανάπτυξη του εμπορίου και των μέσων συγκοινωνίας και μεταφοράς. ● Να διακρίνουν τις χρονικές φάσεις της οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας από τον 19ο έως τις αρχές του 20ού αιώνα. ● Να εξηγούν τους λόγους της οικονομικής ύφεσης στα τέλη του 19ου αιώνα. ● Να συγκρίνουν την οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας με αυτήν της Ευρώπης κατά τον 19ο αιώνα. ● Να αξιολογούν τον ρόλο του εξωελλαδικού κεφαλαίου στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας. ● Να συνδέουν την έλευση των προσφύγων με την οικονομική ανάπτυξη της χώρας την εποχή του Μεσοπολέμου. ● Να κατανοούν τη μεταπολεμική οικονομική ανασυγκρότηση της χώρας.

Αρχαιότητα	ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ	
	Τα ανώτερα στρώματα. Οι άρχουσες τάξεις.	<ul style="list-style-type: none"> • Να ερμηνεύουν την έννοια της ιδιοκτησίας- περιουσίας και να αναγνωρίζουν τις μορφές της (κατοχή γης, βιοτεχνικών και εμπορικών επιχειρήσεων ή κινητών αγαθών). • Να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά των ανώτερων στρωμάτων στις κοινωνίες των αρχαίων ελληνικών πόλεων.
	Πολίτες των κατώτερων στρωμάτων: Μικροϊδιοκτήτες, τεχνίτες, εργάτες και μισθωτές γης.	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναλύουν τις συνθήκες που προκαλούσαν την υπερχρέωση των μικροκαλλιεργητών μέσα από τη μελέτη: α) της περίπτωσης των «εκτημόρων» και των μεταρρυθμίσεων του Σόλωνα κατά την Αρχαϊκή Εποχή και β) των μεταρρυθμιστικών προσπαθειών των Άγι Δ' και Κλεομένη Γ' στη Σπάρτη, κατά την Ελληνιστική Περίοδο. • Να αποτιμούν τον ρόλο και την κοινωνική θέση των μικροϊδιοκτητών και των ακτημόνων στις αρχαίες ελληνικές πόλεις.
	Υπόχρεοι καταναγκαστικής εργασίας: Εισαγόμενοι (αργυρώνητοι) δούλοι και αυτόχθονες κάτοικοι του ελλαδικού χώρου και των ελληνικών αποικιών, 8ος-3ος αι. π.Χ.	<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν τις κατηγορίες των δούλων (οικιακοί, δημόσιοι κ.ά.), τα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζουν στο πλαίσιο της τάξης και της πόλης τους. • Να αξιολογούν τη σημασία της δουλείας σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο. • Να αναγνωρίζουν ότι η πρόσδεση γης και ανθρώπων συνιστά ιστορικό φαινόμενο τόσο της αρχαιότητας όσο και των μέσων χρόνων.
	Η θέση των γυναικών.	<ul style="list-style-type: none"> • Να περιγράφουν τη θέση της γυναίκας εξελικτικά, από την ομηρική εποχή έως την εποχή της πόλης- κράτους, επισημαίνοντας τις σχετικές διαφορές μεταξύ Αθήνας και Σπάρτης. • Να διακρίνουν τις ελεύθερες γυναίκες από τις δούλες, τις παλλακίδες και τις εταίρες, αναγνωρίζοντας τη συμβολή των γυναικών στην οικονομία της οικογένειας (προίκα).
Βυζαντινή Εποχή – Μεσαίωνας	ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ-ΣΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ	
	Άρχουσα τάξη-δυνατοί, μέσοι, πένητες, πάροικοι και δούλοι.	<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν τη διάρθρωση της βυζαντινής κοινωνίας, να περιγράφουν τις κοινωνικές ομάδες που τη συνθέτουν και να αναλύουν τα κριτήρια που προσδιόρισαν

Βυζαντινή Εποχή – Μεσαίωνα		<p>την κοινωνική διαστρωμάτωση στο Βυζάντιο.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να συσχετίζουν τις κοινωνικές μεταβολές με τα πολιτικά γεγονότα, μέσα από τη μελέτη της πολιτικής που εφάρμοσαν οι Μακεδόνες αυτοκράτορες έναντι των «δυνατών» και να επισημάνουν τις συνέπειές της. • Να αποτιμούν τους παράγοντες που διευκόλυναν την κοινωνική κινητικότητα στο Βυζάντιο, γνωρίζοντας χαρακτηριστικές περιπτώσεις ατόμων χαμηλής ή ταπεινής καταγωγής, οι οποίοι ανήλθαν στον αυτοκρατορικό θρόνο, όπως ο Βασίλειος Α΄, αλλά και γυναικών, όπως η Θεοδώρα.
	Ευπαθείς ομάδες και «κράτος πρόνοιας». Τα ευαγή ιδρύματα.	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν τη βυζαντινή φιλανθρωπία μέσα από τη μελέτη της οργάνωσης και της δράσης αντιπροσωπευτικών ιδρυμάτων, όπως της Μονής Παντοκράτορος στην Κωνσταντινούπολη, η οποία λειτούργησε ως νοσοκομείο και αποτέλεσε πρότυπο για την ίδρυση αντίστοιχων ιδρυμάτων στη Δύση. • Να διακρίνουν τα είδη των ευαγών ιδρυμάτων στον Μεσαίωνα κατηγοριοποιώντας εκείνα που δημιουργήθηκαν με κρατική ή ιδιωτική πρωτοβουλία ή τη μέριμνα της Εκκλησίας. • Να συγκρίνουν την έννοια του κράτους πρόνοιας με τη σύγχρονη μορφή του.
	Κληρικοί και μοναχοί. Ο μοναχισμός σε Ανατολή και Δύση.	<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν την οργάνωση των βυζαντινών μοναστηριών μέσα από τη μελέτη των ιδρυτικών πράξεων (τυπικών) συγκεκριμένων μονών. Η μονή του Αγ. Ιωάννου του Θεολόγου της Πάτμου αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα πνευματικού ιδρύματος. • Να αναλύουν τις μορφές του βυζαντινού μοναχισμού (π.χ. ασκητισμός, Λαύρα κ.ά.), αξιολογώντας την πνευματική παράδοση του Άθω και τη σημασία της για τον βαλκανικό κόσμο. • Να περιγράφουν τους τομείς δράσης του δυτικού μοναχισμού και να συγκρίνουν τον μοναχισμό σε Ανατολή και Δύση, αποτιμώντας την επίδρασή του στις μεσαιωνικές κοινωνίες.
Νεότεροι Χρόνοι	ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΝΕΟΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ	
	Η κοινωνική διαστρωμάτωση σε Γαλλία, Αγγλία, Ρωσία.	<ul style="list-style-type: none"> • Να περιγράφουν σχηματικά τις κοινωνικές τάξεις του παλαιού καθεστώτος (βασιλιάς,

Νεότεροι Χρόνοι		<p>αριστοκρατία-ευγενείς, ανώτερος κλήρος, λαός), να αναπτύσσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και να αναλύουν τις μεταξύ τους διαφορές.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να κατανοούν τον ρόλο των συντεχνιών κατά την πρώιμη νεότερη εποχή. • Να περιγράφουν τις συνθήκες ανόδου της αστικής τάξης σε κάθε κράτος χωριστά μέσα από τη μελέτη χαρακτηριστικών παραδειγμάτων: α) Γαλλία: Η Γαλλική Επανάσταση (1789), η Ιουλιανή Επανάσταση (1830), οι επαναστάσεις του 1848, β) Αγγλία: Ο ρόλος της Εμπορικής Επανάστασης και του Διαφωτισμού στη διαμόρφωση της αστικής τάξης, η πορεία προς τον κοινοβουλευτισμό (Τόρηδες και Ουίγιοι), φιλελεύθεροι (Γλάδστων) και συντηρητικοί (Ντισραέλι), γ) Ρωσία: Προσπάθειες εκσυγχρονισμού από τον τσάρο Αλέξανδρο Β' (1855-1881), η καταπολέμηση της δουλοπαροικίας. • Να αναλύουν τη σταδιακή διαμόρφωση, συγκρότηση και άνοδο της εργατικής τάξης στη διάρκεια του 19ου αιώνα και τη σύνδεσή της με τη Βιομηχανική Επανάσταση. • Να εξηγούν τους πολιτικούς προσανατολισμούς των διαφόρων τάξεων. • Να κατανοούν την έννοια του όρου κίνημα και να περιγράφουν ορισμένα είδη του, όπως το εθνικό, το απεργιακό, το σοσιαλιστικό, το φεμινιστικό κ.ά.
	<p>Η κοινωνική και πολιτική συγκρότηση του υπόδουλου ελληνισμού, (τουρκοκρατούμενου και λατινοκρατούμενου).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να γνωρίζουν τις διαφορετικές μορφές κοινωνικής οργάνωσης των Ελλήνων στις λατινοκρατούμενες περιοχές και να κατανοούν τόσο τις μεταξύ τους σχέσεις όσο και με την κυρίαρχη ομάδα. Μορφές διακρίσεων (π.χ. αγγαρείες). • Να περιγράφουν το λεγόμενο κοινοτικό σύστημα αναλύοντας τη φυσιογνωμία, τον χαρακτήρα (αγροτικός, αστικός) και τη σημασία της κοινότητας ως οργανωτικού θεσμικού παράγοντα και δείκτη της κοινωνικής συνοχής του υπόδουλου ελληνισμού. • Να αξιολογούν τον ρόλο των Ελλήνων στη διοίκηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μέσα από τη μελέτη της ομάδας των Φαναριωτών. • Να γνωρίζουν τη δράση των δυνάμεων αντίστασης στην οθωμανική (stradioti, κλέφτες, αρματολοί) και τη λατινική

Νεότεροι Χρόνοι		κυριαρχία (π.χ. Ρεμπελιό των Ποπολάρων). <ul style="list-style-type: none"> • Να αποτιμούν τον ρόλο της Εκκλησίας στη συγκρότηση της ταυτότητας του υπόδουλου ελληνισμού μέσα από το κοινωνικό και εκπαιδευτικό της έργο.
Αρχαιότητα	ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ	
	Ο ελληνικός αποικισμός στη Μεσόγειο (8ος-6ος αι. π.Χ.).	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναλύουν τα αίτια του αποικισμού και να περιγράφουν τον γεωγραφικό χώρο εξάπλωσης των αποίκων. • Να αναγνωρίζουν τη σημασία του ελληνικού αποικισμού για την ανάπτυξη και εξέλιξη της πόλης-κράτους. • Να αντιλαμβάνονται τον απόηχο που είχε ο αποικισμός σε όλη τη διάρκεια της αρχαιότητας και να περιγράφουν τα αποτελέσματά του σε πολιτισμικό επίπεδο.
	Οι μετακινήσεις των Ελλήνων στην Ανατολή κατά τους ελληνιστικούς χρόνους.	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν τους λόγους της μετακίνησης και τον χαρακτήρα της εγκατάστασης των Ελλήνων στην Ανατολή, με έμφαση στην ίδρυση πόλεων εντός των ελληνιστικών βασιλείων (Αίγυπτος, κράτος Σελευκιδών, κράτος Περγάμου). • Να περιγράφουν τις σχέσεις μεταξύ των Ελλήνων εποίκων και των λαών της Ανατολής, αναγνωρίζοντας τις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις. • Να αναλύουν τον οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό ρόλο των Ελλήνων στα ελληνιστικά βασίλεια της Ανατολής.
	Μεταναστεύσεις και εγκαταστάσεις Ρωμαίων στην Ελλάδα: Οι Ρωμαίοι έμποροι και οι ρωμαϊκές αποικίες.	<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν τις μορφές εγκατάστασης των Ρωμαίων στον ελλαδικό χώρο. • Να εκτιμήσουν την αλληλεπίδραση μεταξύ των γηγενών Ελλήνων και των Ρωμαίων που εγκαθίσταντο στην Ανατολή. • Να αναλύουν τον χαρακτήρα των ρωμαϊκών αποικιών και να περιγράφουν τις διαφορές τους από τις ελληνικές.
Βυζαντινή Εποχή – Μεσαίωνας	ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ	
	Η μετανάστευση των λαών (4ος-7ος αι.). Η «κάθοδος» των γερμανικών φύλων στον ευρωπαϊκό χώρο και οι επιπτώσεις της.	<ul style="list-style-type: none"> • Να περιγράφουν τους τρόπους μετακίνησης και τις εστίες εγκατάστασης των γερμανικών λαών στον ευρωπαϊκό χώρο, διαπιστώνοντας τον σταδιακό κατακερματισμό του. • Να αναλύουν σχηματικά τις συνθήκες της πολιτικής επιβολής των γερμανικών λαών στην Ευρώπη και να διακρίνουν τους μηχανισμούς αντίδρασης του βυζαντινού κράτους, μέσα από τη μελέτη πολιτικής του

<p>Βυζαντινή Εποχή – Μεσαίωνα</p>		<p>Θεοδοσίου Α' έναντι των Γόθων και του λεγόμενου γοθικού ζητήματος (4ος αι.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να αποτιμούν τις δημογραφικές ανακατατάξεις στον χώρο της Μεσογείου και της Ευρώπης μετά τις μετακινήσεις των λαών.
	<p>Προς τη διαμόρφωση του μεσαιωνικού κόσμου. Οι Φράγκοι στην Ιταλία και η θεμελίωση του παπικού κράτους (8ος αι.).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν τις συνθήκες διαμόρφωσης του πολιτικού χάρτη της ιταλικής χερσονήσου κατά τον 8ο αι. σε συνδυασμό με το διεθνές περιβάλλον της εποχής, αναγνωρίζοντας την εμπλοκή Βυζαντινών, Φράγκων, Λογγοβάρδων και του πάπα. • Να αναλύουν τις συνθήκες που ευνόησαν τη δημιουργία του παπικού κράτους. • Να αποτιμούν την έννοια της φεουδαρχίας ως αρχής οργάνωσης της κοινωνικής και οικονομικής ζωής του Μεσαίωνα.
	<p>Πρώτοι Σλάβοι, Βούλγαροι, Σέρβοι, Αλβανοί στον βαλκανικό χώρο.</p> <p>Η έλευση των Σλάβων στα Βαλκάνια: «Σκλαβηνίες» και σλαβικές εγκαταστάσεις στον ελλαδικό χώρο (7ος-10ος αι.).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναλύουν τις συνθήκες έλευσης και εγκατάστασης των Σλάβων στα Βαλκάνια. • Να ερμηνεύουν τον όρο Σκλαβηνίες. • Να αξιολογούν την πολιτική που εφάρμοσε το βυζαντινό κράτος για την ένταξη και αφομοίωση των Σλάβων, μέσα από ενδεικτικά παραδείγματα, όπως είναι οι στρατιωτικές επιχειρήσεις κατά των Σλάβων από τον Ιουστινιανό Β' (688), τον λογοθέτη Σταυράκιο (783) και τον Νικηφόρο Α' (805), καθώς και η πολιτική πρακτική των βίαιων μετακινήσεων των πληθυσμών (Ιουστινιανός Β' και Νικηφόρος Α').
	<p>Βούλγαροι και Σέρβοι: Η διαμόρφωση των πρώτων βαλκανικών κρατών (7ος-14ος αι.).</p> <p>Η διείδυση των Αλβανών στον ελλαδικό χώρο (14ος-15ος αι.).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να περιγράφουν σχηματικά τις γενικές συνθήκες γένεσης και επέκτασης του βουλγαρικού και σερβικού κράτους κατά τη μεσαιωνική περίοδο. • Να αποτιμούν την επίδραση του Βυζαντίου στην οργάνωση και εξέλιξη των βαλκανικών κρατών, μέσα από τη μελέτη της πολιτικής του ηγεμόνα των Σέρβων Στέφανου Δουσάν, ο οποίος υιοθέτησε βυζαντινά πρότυπα στον διοικητικό, πολιτικό και θρησκευτικό τομέα. • Να περιγράφουν την πορεία του αλβανικού λαού στην κεντρική και νότια Ελλάδα κατά τον ύστερο Μεσαίωνα και να αναλύουν τους τρόπους ένταξής του στην κοινωνία του ελλαδικού χώρου. • Να εκτιμούν τη δημογραφική κατάσταση και πληθυσμιακή σύνθεση των Βαλκανίων κατά τον Μεσαίωνα.

Νεότεροι Χρόνοι	ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΝΕΟΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ	
	Η ελληνική διασπορά.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να περιγράφουν τις περιόδους της ελληνικής διασποράς, τα αίτια και τους τόπους μετακίνησης των Ελλήνων. ● Να κατανοούν τα διαφορετικά χαρακτηριστικά της ελληνικής διασποράς σε κάθε χρονική περίοδο. ● Να περιγράφουν την οργάνωση των παροικιών (αδελφότητες) και να αποτιμούν τη συμβολή του παροικιακού ελληνισμού στην ανάπτυξη της νεοελληνικής πολιτικής ιδεολογίας. ● Να διακρίνουν τα αίτια και τις συνέπειες της υπερπόντιας μετανάστευσης (1840-1940). ● Να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά της μεταπολεμικής μετανάστευσης και τα προβλήματα της παλιννόστησης. ● Να κατανοούν τη δυναμική της ελληνικής διασποράς και τη συμβολή της στην εξέλιξη των εθνικών θεμάτων.
	Μετακινήσεις και ανταλλαγές πληθυσμών από και προς την ελληνική χερσόνησο, προσφυγικά ρεύματα.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναλύουν τις συνθήκες της εκάστοτε μετακίνησης από το 1900 έως το 1945 (π.χ. Έλληνες από τη Βουλγαρία λόγω του ελληνοβουλγαρικού ανταγωνισμού στο πλαίσιο του Μακεδονικού Ζητήματος, Έλληνες από τη Ρουμανία λόγω της συρρίκνωσης των ελληνικών κοινοτήτων, Έλληνες από τη νότια Σερβία και την Αλβανία, Έλληνες από την Ανατολική Θράκη, τη Μικρά Ασία, τον Πόντο και τον Καύκασο λόγω των διώξεων που υπέστησαν από το νεοτουρκικό καθεστώς, Έλληνες από το ανατολικό Αιγαίο και τα Δωδεκάνησα στη διάρκεια της Κατοχής), συνδέοντας τις μετακινήσεις με τους πολέμους του 20ού αι., την έκρηξη του εθνικισμού και την προσπάθεια ομογενοποίησης των βαλκανικών κρατών με βάση φυλετικά, γλωσσικά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά. ● Να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά της περίθαλψης που θεσμοθετήθηκε στο ελληνικό κράτος ως αποτέλεσμα του προσφυγικού ζητήματος.
	Οι οργανωμένες πληθυσμιακές μετακινήσεις: α. Η συνθήκη του Νεϊγύ, β. Η συνθήκη της Λωζάννης.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αντιλαμβάνονται τη νομικοπολιτική σημασία της έννοιας της ανταλλαγής των πληθυσμών μέσα από τη μελέτη των συνθηκών του Νεϊγύ (1919) και της Λωζάννης (1923). ● Να αναγνωρίζουν τη σημασία της

Νεότεροι Χρόνοι		<p>εγκατάστασης των προσφύγων και τη συμβολή τους στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Ελλάδας.</p> <ul style="list-style-type: none">• Να αξιολογούν τις διαδικασίες αποκατάστασης και ένταξης των προσφύγων στην Ελλάδα.• Να αποτιμούν την εθνολογική σύσταση των Βαλκανίων μετά τις ανταλλαγές των πληθυσμών.
-----------------	--	---

ΙΣΤΟΡΙΑ – Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ		
Θεματικά Πεδία	Θεματικές Ενότητες	Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
		Οι μαθητές/-τριες να είναι σε θέση:
	Ο ΧΩΡΟΣ, Ο ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ	<ul style="list-style-type: none"> • Να αντιλαμβάνονται τη σημασία του χώρου και του χρόνου στην ιστορία. • Να γνωρίζουν βασικές ιστορικές έννοιες για τη μελέτη των θεματικών ενοτήτων που εξετάζονται στη Γ' Λυκείου, όπως «σύστημα ασφαλείας», «διεθνές ζήτημα» κ.ά.
Αρχαιότητα	ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ	
	Αμφικτιονίες.	<ul style="list-style-type: none"> • Να κατανοούν την έννοια της αμφικτιονίας και την ένταξή της στο οικείο ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο. • Να κατανοούν τον θρησκευτικό/πολιτικό χαρακτήρα των αμφικτιονιών.
	Πανελλήνια συνέδρια και συμμαχίες. Κόρινθος, 481 π.Χ.	<ul style="list-style-type: none"> • Να γνωρίζουν τα γεγονότα και τις συνθήκες που οδήγησαν στο Συνέδριο της Κορίνθου του 481 π.Χ. • Να αντιλαμβάνονται τη σημασία του συνεδρίου. • Να αντιλαμβάνονται τον ρόλο του «αντίπαλου δέους» ως ενοποιητικού παράγοντα.
	Από την Πελοποννησιακή Συμμαχία στην Α' Αθηναϊκή ή Δηλιακή Συμμαχία και στη Β' Αθηναϊκή Συμμαχία.	<ul style="list-style-type: none"> • Να γνωρίζουν τις ιστορικές συνθήκες κάτω από τις οποίες συγκροτήθηκαν συμμαχίες κατά τους κλασικούς χρόνους, καθώς και τους σκοπούς που αυτές εξυπηρετούσαν.
	Πολιτικές ενώσεις: Κοινά και Συμπολιτείες.	<ul style="list-style-type: none"> • Να γνωρίζουν τις έννοιες: Κοινόν και Συμπολιτεία. • Να αντιλαμβάνονται το ιστορικό πλαίσιο εντός του οποίου ιδρύθηκαν αυτές οι πολιτικές ενώσεις, καθώς και τους στόχους τους.
	Η οργάνωση των κατοίκων της ιταλικής χερσονήσου από τη Ρώμη.	<ul style="list-style-type: none"> • Να αντιλαμβάνονται τη σπουδαιότητα της ένωσης των λαών της ιταλικής χερσονήσου για την ιστορική πορεία των Ρωμαίων. • Να εντοπίζουν τις αιτίες και τους παράγοντες που επέτρεψαν στη Ρώμη να επιβληθεί έναντι των υπόλοιπων δυνάμεων στην Ιταλία.
Βυζαντινή Εποχή – Μεσαίωνας	ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ – ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ	
	Η βυζαντινή Οικουμένη: Ένα	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν τα οργανωτικά

<p>Βυζαντινή Εποχή – Μεσαίωνας</p>	<p>ιδίοτυπο σύστημα διαχείρισης των διεθνών σχέσεων του Μεσαίωνα.</p>	<p>χαρακτηριστικά του βυζαντινού imperium και τη λειτουργία τους μέσα στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων του Μεσαίωνα.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να αναλύουν το θεωρητικό υπόβαθρο της έννοιας της Οικουμένης με την προώθηση «συγγενικών» δεσμών και τη διαχείριση κατ' αυτόν τον τρόπο των διπλωματικών σχέσεων. ● Να εντοπίσουν τη σημασία της έννοιας της Οικουμένης στη διαμόρφωση τόσο των δυτικών μεσαιωνικών μοναρχιών όσο και των μεσαιωνικών βαλκανικών κρατών.
	<p>Η «Βυζαντινή Κοινοπολιτεία».</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να περιγράφουν τα κράτη που συνέθεταν τη λεγόμενη «Βυζαντινή Κοινοπολιτεία» και να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά που τα συνέδεαν (γεωγραφία, χριστιανισμός, δίκαιο, τέχνη). ● Να γνωρίζουν σχηματικά τη μεσαιωνική ιστορία των λαών της ανατολικής Ευρώπης. ● Να γνωρίζουν τη συμβολή της «Κοινοπολιτείας» στη διάδοση της βυζαντινής παράδοσης στην ανατολική Ευρώπη και την επιβίωσή της μέσα από ιδεολογικά σχήματα των νεότερων χρόνων (Μεγάλη Ιδέα).
	<p>Η βυζαντινή διπλωματία ως μέσο αποφυγής του πολέμου.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να περιγράφουν τις μεθόδους (άμεσες και έμμεσες) και τα μέσα της βυζαντινής διπλωματίας (πρεσβείες, δώρα, επίσημες υποδοχές, ιεραποστολές εκχριστιανισμού, αναδοχές, επιγαμίες, εμπορικές συναλλαγές, παραχωρήσεις, διάσπαση των αντιπάλων). ● Να αξιολογούν τα αποτελέσματα της εφαρμογής κάθε διπλωματικού μέσου, μέσα από χαρακτηριστικά παραδείγματα, π.χ. πρεσβείες: ο Φώτιος «επ' Ασσυρίου», επιγαμίες: γάμος Μανουήλ Α' με τη Βέρθα του Sulzbach, ιεραποστολές: Κύριλλος και Μεθόδιος στη Μοραβία, αναδοχές: βάπτισμα Βόρι από τον Μιχαήλ Γ' κ.ά. ● Να γνωρίζουν τις συνθήκες που επέβαλλαν την άσκηση διπλωματίας και τις έμμεσες πρακτικές της.
	<p>Η ενοποίηση της δυτικής Ευρώπης: Η αυτοκρατορία του Καρλομάγνου (9ος αι.) και η Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους (10ος-11ος αι.).</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίζουν τις συνθήκες ίδρυσης και τα χαρακτηριστικά των πρώτων μεσαιωνικών αυτοκρατοριών. ● Να αναγνωρίζουν το πλέγμα των διεθνών σχέσεων της εποχής και τα κριτήρια διαμόρφωσής του. ● Να κατανοούν την αντιπαράθεση μεταξύ των δυτικών αυτοκρατοριών με το βυζαντινό κράτος για τη διεκδίκηση του

<p>Βυζαντινή Εποχή – Μεσαίωνα</p>		<p>Imperium Romanum και να εξηγούν τη συμβολή καθενός στην πολιτική ενοποίηση του ευρωπαϊκού χώρου.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να κατανοούν τις συνέπειες της σύγκρουσης του πάπα με τον αυτοκράτορα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας (έριδα της περιβολής) στο πολιτικό πεδίο (Γερμανία, Αγγλία, Γαλλία) κατά τον ύστερο Μεσαίωνα.
	<p>Η Ευρώπη των πολέμων και των μοναρχιών (12ος-15ος αι.).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν τις φάσεις του γερμανικού επεκτατισμού, τον κατακερματισμό του γερμανικού χώρου και την κρίση του γερμανικού αυτοκρατορικού θεσμού (12ος-15ος αι.). • Να περιγράφουν σχηματικά τις συνθήκες συγκρότησης και εξέλιξης των δυτικών μοναρχιών: α) Η ενοποίηση της Γαλλίας από τους Καπετίδες βασιλείς (987-1328) και η ενδυνάμωση της βασιλικής εξουσίας από τον Λουδοβίκο Στ' και τον Φίλιππο Β' Αύγουστο, β) Η εδραίωση της αγγλικής μοναρχίας: Οι Νορμανδοί (Γουλιέλμος ο Κατακτητής) και η δυναστεία των Ανζου Plantagenet (1066-1399). • Να κατανοούν τις επιπτώσεις των μεγάλων πολέμων της εποχής, όπως του Εκατονταετούς Πολέμου (1337-1453), που διεξήχθη μεταξύ Αγγλίας και Γαλλίας και οδήγησε σε αναταραχές στο εσωτερικό των κρατών (αγροτικές εξεγέρσεις, πόλεμος των Ρόδων), όπως και στη συγκρότηση εθνικών στρατευμάτων ως στηριγμάτων των κρατών. • Να αντιλαμβάνονται την πτώση του πολιτικού παπικού κύρους μέσα από τη συνοπτική παράθεση των βασικών επεισοδίων της κρίσης του παπισμού («βαβυλώνειος» αιχμαλωσία και μεγάλο Σχίσμα τον 14ο αι.). • Να εξηγούν την άνοδο των αστών και την ανάπτυξη των ιταλικών πόλεων, της Φλάνδρας και της Χάνσας. • Να εντοπίζουν τα αναδυόμενα χαρακτηριστικά του ευρωπαϊκού χώρου κατά τον ύστερο Μεσαίωνα, όπως την άνοδο της αστικής τάξης, την ανάδυση της έννοιας του διεθνούς δικαίου, την έναρξη των διεργασιών διαμόρφωσης εθνικών κρατών με ισχυρή κεντρική εξουσία, την υιοθέτηση προστατευτικών οικονομικών μέτρων, τόσο σε επίπεδο διεθνούς οικονομίας όσο και σε περιφερειακό, την προϊούσα υποβάθμιση του κύρους του κλήρου κ.ά.

Νεότεροι Χρόνοι – Σύγχρονη Εποχή	ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ	
	Το Σύστημα Ασφαλείας του Συνεδρίου της Βιέννης Ιερά Συμμαχία (1815).	<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίζουν τη διεθνή κατάσταση όπως διαμορφώθηκε μετά το τέλος των Ναπολεόντειων Πολέμων. ● Να κατανοούν τα μέτρα διατήρησης του status quo/της απόλυτης μοναρχίας.
	Παράγοντες αποσταθεροποίησης του συστήματος της Ιεράς Συμμαχίας: Εθνικά κινήματα.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίζουν τους παράγοντες που ευνόησαν την αφύπνιση και την ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης τον 18ο και τον 19ο αιώνα. ● Να γνωρίζουν και να διακρίνουν τα εθνικά κινήματα του 19ου αιώνα. ● Να γνωρίζουν τους όρους: έθνος, εθνική συνείδηση, εθνικό κίνημα, εθνικισμός, εθνική ολοκλήρωση.
	Ανταγωνισμοί των Μεγάλων Δυνάμεων και Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίζουν τους παράγοντες που οδήγησαν στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. ● Να κατανοούν τους ιστορικούς όρους: <i>μιλιταρισμός</i>, <i>ιμπεριαλισμός</i>, αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών. ● Να αντιλαμβάνονται τα διαφορετικά και αλληλοσυγκρουόμενα εθνικά συμφέροντα. ● Να κατανοούν τη σημασία της Ρωσικής Επανάστασης στην παγκόσμια ιστορία.
	Το Συνέδριο της Ειρήνης (1919).	<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίζουν τις αποφάσεις του Συνεδρίου της Ειρήνης και να αντιλαμβάνονται τις συνέπειές τους. ● Να κατανοούν τη σημασία των αποφάσεων του Συνεδρίου της Ειρήνης για την Ελλάδα.
	Η ίδρυση της Κοινωνίας των Εθνών (ΚτΕ). Η Κοινωνία των Εθνών και η αμφισβήτησή της.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίζουν την ίδρυση, τον σκοπό και τις λειτουργίες της ΚτΕ. ● Να γνωρίζουν τις παρεμβάσεις της ΚτΕ σε συγκεκριμένες διεθνείς διενέξεις. ● Να αντιμετωπίζουν κριτικά τη στάση των Μεγάλων Δυνάμεων, καθώς και των ιμπεριαλιστικών χωρών απέναντι στην ΚτΕ.
	Μειονοτικά ζητήματα στην Ευρώπη κατά τον Μεσοπόλεμο.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν και να διακρίνουν τους όρους: μειονότητα, εθνότητα, μειονοτικά δικαιώματα. ● Να αντιλαμβάνονται τη σημασία των μειονοτικών ζητημάτων. ● Να γνωρίζουν τον τρόπο προστασίας των μειονοτήτων στο πλαίσιο της λειτουργίας της ΚτΕ. ● Να γνωρίζουν την ιστορική προέλευση των μειονοτήτων με ιδιαίτερη αναφορά στις

Νεότεροι Χρόνοι – Σύγχρονη Εποχή		<p>ελληνικές μειονότητες στις γειτονικές χώρες.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να σέβονται τις μειονότητες ως γέφυρα επαφών στο πλαίσιο της ειρηνικής συνύπαρξης και των πολιτισμικών ανταλλαγών.
	Η άνοδος του φασισμού και του ναζισμού.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίζουν τους παράγοντες που ευνόησαν τη γέννηση και επικράτηση του ναζισμού και του φασισμού. ● Να αντιλαμβάνονται τα πρακτικά αποτελέσματα των ρατσιστικών και εθνικιστικών ιδεολογιών.
	Β' Παγκόσμιος Πόλεμος.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν τη διπλωματία του πολέμου. ● Να αντιλαμβάνονται τις διαφορετικές επιδιώξεις των Μεγάλων Δυνάμεων. ● Να γνωρίζουν τις αποφάσεις των συνεδρίων που συγκλήθηκαν στη διάρκεια του πολέμου.
	Η ίδρυση του ΟΗΕ.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίζουν την ίδρυση και λειτουργία του οργανισμού και τις ιστορικές του καταβολές. ● Να προσεγγίζουν κριτικά το έργο και την προσφορά του.
	ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ	
	Ορισμός και χρονική οριοθέτηση/ αίτια και αποτελέσματα.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίζουν και να κατανοούν τον όρο Ανατολικό Ζήτημα, που περιλαμβάνει τα ποικίλα διπλωματικά και πολιτικά προβλήματα που δημιουργήθηκαν λόγω της προοδευτικής παρακμής και αποσύνθεσης του «Μεγάλου Ασθενούς» της Ευρώπης, της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, στη διάρκεια του 18ου, του 19ου και του 20ού αιώνα. ● Να προσδιορίζουν τις στρατιωτικές συγκρούσεις της Ρωσίας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, που οδήγησαν στην ανάληψη της προστασίας από τη Ρωσία των χριστιανικών πληθυσμών που διαβιούσαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (Συνθήκη Κιουτσούκ-Καϊναρτζή, 1774). ● Να γνωρίζουν και να κατανοούν τις εθνικοαπελευθερωτικές επαναστάσεις των υπόδουλων βαλκανικών λαών το πρώτο μισό του 20ού αιώνα που οδήγησαν στην αυτονομία της Σερβίας (1829-1830) και στην ανεξαρτησία της Ελλάδας (1830). ● Να γνωρίζουν και να κατανοούν το ζήτημα των Στενών, με συνέπεια την εμπλοκή των άλλων Μεγάλων Δυνάμεων, που κατέληξε στη Σύμβαση των Στενών (Λονδίνο, Ιούλιος

<p>Νεότεροι Χρόνοι – Σύγχρονη Εποχή</p>		<p>1841).</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίζουν τα αίτια και τις συνέπειες του Κριμαϊκού Πολέμου (1853-1856) για την Ευρώπη, τα Βαλκάνια και την Ελλάδα και να προσδιορίζουν τον ρόλο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ως κρατικής οντότητας στην ευρωπαϊκή διεθνή σκηνή ύστερα από τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων (30 Μαρτίου 1856). ● Να αποτιμούν την περίοδο του «Τανζιμάτ» (1839-1878), της υιοθέτησης δηλαδή μεταρρυθμίσεων από τον σουλτάνο υπό τη διπλωματική πίεση των Μεγάλων Δυνάμεων.
	<p>Το Κρητικό Ζήτημα.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να εντοπίζουν την εμφάνιση του Κρητικού Ζητήματος ως μέρος του Ανατολικού Ζητήματος στη διάρκεια του δεύτερου Τουρκοαιγυπτιακού Πολέμου (1839-1841). ● Να αναδεικνύουν τα αίτια και τις επιδιώξεις των κρητικών επαναστάσεων του 1866-1869, του 1878, του 1889, του 1896-1897, του 1905 (του Θερίσου) και να εκτιμούν τα αποτελέσματά τους: «Οργανικός Νόμος» του 1868, η «Σύμβαση της Χαλέπας» του 1878, η «Κρητική Πολιτεία», η ένωση με την Ελλάδα την περίοδο των Βαλκανικών Πολέμων.
	<p>Το Μακεδονικό Ζήτημα.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να διερευνούν την εμφάνιση του Μακεδονικού Ζητήματος ως βασικής πτυχής του Ανατολικού Ζητήματος ύστερα από τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (Φεβρουάριος 1878) και του Συνεδρίου του Βερολίνου (Ιούνιος 1878) σε σχέση με τις διεκδικήσεις των κρατών Ελλάδα, Βουλγαρία, Σερβία και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. ● Να εντοπίζουν τα αίτια της σύγκρουσης των βαλκανικών λαών στα τέλη του 19ου αιώνα, με την ίδρυση της βουλγαρικής Εξαρχίας (1870) και τις επιδιώξεις της στα εδάφη της Μακεδονίας, σε συνδυασμό με την προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας από τη Βουλγαρία και τον Σερβοβουλγαρικό πόλεμο (1885), και τις αρχές του 20ού αιώνα (ένοπλος Μακεδονικός Αγώνας, 1904-1908, Βαλκανικοί Πόλεμοι). ● Να αντιληφθούν τη δράση των Μακεδονομάχων απέναντι στην προσπάθεια αφελληνισμού των κατοίκων της Μακεδονίας από τους Βούλγαρους «κομιτατζήδες» και να επισημάνουν τα αίτια του προσωρινού τερματισμού του μακεδονικού αγώνα με την έκρηξη του Κινήματος των Νεοτούρκων (1908).

<p>Νεότεροι Χρόνοι – Σύγχρονη Εποχή</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Να διερευνούν κριτικά την επίλυση του Μακεδονικού Ζητήματος στο πλαίσιο των πολεμικών ενεργειών και των συνθηκών των δύο Βαλκανικών Πολέμων (1912-1913) χωρίς την άμεση στρατιωτική εμπλοκή των Μεγάλων Δυνάμεων.
	<p>Γενοκτονίες, διωγμοί, εθνοκαθάρσεις.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να προσδιορίζουν τους όρους γενοκτονία, διωγμός και εθνοκάθαρση, καθώς και την ακραία εθνικιστική πολιτική των κρατών απέναντι σε αλλοεθνείς και αλλόθρησκους πληθυσμούς. • Να γνωρίζουν τις πολιτικές διωγμών που ακολουθήθηκαν στη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων από τα αντιμαχόμενα βαλκανικά κράτη. • Να εντοπίζουν τα αίτια της εθνικιστικής πολιτικής των γενοκτονιών, των διωγμών και των εθνοκαθάρσεων από τους Νεότουρκους με την εφαρμογή σχεδίου εκτουρκισμού των μη τουρκικών πληθυσμών της αυτοκρατορίας, όπως των Αρμενίων (1915), των Ποντίων (1919-1922) και των Μικρασιατών Ελλήνων. • Να γνωρίζουν ποια μέτρα πήραν οι Νεότουρκοι εναντίον των αλλοεθνών και αλλόθρησκων πληθυσμών.
	<p>Το Ολοκαύτωμα.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να επισημαίνουν τα αίτια του αντισημιτισμού στη γερμανική κοινωνία και να διερευνήσουν τη σημασία του όρου Ολοκαύτωμα. • Να προσδιορίζουν την εχθρική στάση απέναντι στους Εβραίους, που μορφοποιείται στην εθνικοσοσιαλιστική ιδεολογία της ναζιστικής Γερμανίας και να αναδεικνύουν την «Τελική Λύση του εβραϊκού ζητήματος» (Endlösung den Judenfrage), που μεθόδευσε την εξολόθρευση εκατομμυρίων Εβραίων και άλλων μειονοτήτων της Ευρώπης στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης. • Να κατανοούν τις δυσκολίες διαβίωσης των Εβραίων της περιοχής τους στην Κατοχή, επισημαίνοντας τη στάση των Ελλήνων απέναντι στον εκτοπισμό των Ελλήνων Εβραίων στη διάρκειά της και να αναδείξουν τις συνέπειες του Ολοκαυτώματος για τον ανθρώπινο πολιτισμό και την ανθρωπότητα. • Να κατανοούν πως το φαινόμενο δεν περιορίζεται αποκλειστικά στην περίπτωση των Εβραίων, αλλά πως οι ίδιες μέθοδοι εξόντωσης, στους ίδιους χώρους

<p>Νεότεροι Χρόνοι – Σύγχρονη Εποχή</p>		<p>(στρατόπεδα συγκέντρωσης) και την ίδια ακριβώς εποχή, εφαρμόστηκαν εναντίον και άλλων πληθυσμιακών ομάδων (π.χ. Αθίγγανοι, Σοβιετικοί αιχμάλωτοι πολέμου, διανοούμενοι, ομοφυλόφιλοι).</p>
	<p>Το Κυπριακό Ζήτημα.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίζουν ότι το Κυπριακό Ζήτημα υπήρξε πτυχή του Ανατολικού Ζητήματος, κατανοώντας το Κυπριακό ως ένα ζήτημα πρώτον αποαποικιοποίησης και δεύτερον εισβολής-κατοχής κράτους-μέλους του ΟΗΕ. ● Να κατανοούν και να εκτιμούν τον αγώνα των Κυπρίων για ένωση με την Ελλάδα με έμφαση στον αγώνα της ΕΟΚΑ (1955-1959). ● Να αναδεικνύουν κριτικά την ελληνική, βρετανική και τουρκική πολιτική στο Κυπριακό και να αξιολογούν τα αποτελέσματά τους, ύστερα από την ανεξαρτητοποίηση της Κύπρου, τον Αύγουστο του 1960, ως πρόβλεψη των τριμερών Συμφωνιών Ζυρίχης και Λονδίνου τον Φεβρουάριο του 1959. ● Να αναδεικνύουν την εμπλοκή των Ηνωμένων Εθνών. ● Να προσδιορίζουν τα αδύνατα σημεία του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας μέσα από την πρόταση αναθεώρησης που υποβλήθηκε στις 30/11/1963 από τον πρόεδρο Μακάριο. ● Να κατανοούν τους παράγοντες που οδήγησαν στο πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή τον Ιούλιο του 1974 και να διερευνούν τις συνέπειές τους. ● Να γνωρίζουν και να διερευνούν κριτικά τις προσπάθειες επίλυσης του Κυπριακού και τον αγώνα των Κυπρίων για απελευθέρωση από το 1974 έως τις μέρες μας.
	<p>Το Μεσανατολικό Ζήτημα.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να προσδιορίζουν το γεωπολιτικό όρο Μέση Ανατολή διαχρονικά σε σχέση με τα πολιτικά, οικονομικά πολιτισμικά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά της περιοχής και να αναδεικνύουν την πολυδιάσπαση του αραβικού κόσμου. ● Να κατανοούν ότι η ανάδυση του Μεσανατολικού Ζητήματος στο διεθνές προσκήνιο προήλθε από την απόπειρα διευθέτησης του Ανατολικού Ζητήματος εξαιτίας του αποικιακού ανταγωνισμού. ● Να γνωρίζουν ότι τα εδάφη της Μέσης Ανατολής αποτέλεσαν θέατρο πολεμικών συγκρούσεων μεταξύ των δυνάμεων της Αντάντ και της Τριπλής Συμμαχίας στον Α'

<p>Νεότεροι Χρόνοι – Σύγχρονη Εποχή</p>		<p>Παγκόσμιο πόλεμο (Μέτωπο Παλαιστίνης και Μέτωπο Ιράκ).</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να προσδιορίζουν τον όρο «Σιωνισμός», που έχει τα χαρακτηριστικά τόσο των εθνικών κινημάτων του 19ου αιώνα και στηρίζεται στην ιουδαϊκή θρησκευτική παράδοση, η οποία συνδέει τους Εβραίους με τη Γη του Ισραήλ, όσο και ενός σύγχρονου κοσμικού κινήματος, το οποίο εμφανίστηκε κυρίως ως απάντηση στον αντισημιτισμό που κυριάρχησε στην Ευρώπη στα τέλη του 19ου αιώνα, και να αξιολογούν τη διακήρυξη του Α' Σιωνιστικού Συμβουλίου (1897) στη Βασιλεία υπό τον Τέοντορ Χερτσλ για το δικαίωμα του εβραϊκού λαού στην εθνική αναγέννηση σε δική του χώρα. ● Να αναδεικνύουν τη μυστική «Συμφωνία Σάικς-Πικώ» (1916), εκπροσώπων της Βρετανίας και της Γαλλίας, για τη διαίρεση των εδαφών της Μέσης Ανατολής μεσούντος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, καθώς και τη «Διακήρυξη Μπάλφουρ» (2/11/1917), υπουργού Εξωτερικών της Βρετανίας, που προέβλεπε την ίδρυση εβραϊκής εθνικής εστίας στην Παλαιστίνη σε σχέση με την υπόσχεση της Αντάντ ότι θα παραχωρούσε πλήρη ανεξαρτησία σε όλους τους Άραβες, αν εξεγείρονταν εναντίον των Οθωμανών. ● Να γνωρίζουν ότι τα εδάφη της Παλαιστίνης περιήλθαν υπό καθεστώς Βρετανικής Εντολής (Mandate) με απόφαση της Κοινωνίας των Εθνών και της Συμφωνίας του Σαν Ρέμο (25/4/1920), με την οποία άρχισε ο εβραϊκός αποικισμός της Παλαιστίνης, και να αξιολογούν την απόφαση-ψήφισμα 181 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ (29/11/1947) για υιοθέτηση ενός σχεδίου διαχωρισμού της Παλαιστίνης σε δύο κράτη, το Εβραϊκό και το Παλαιστινιακό, με την πόλη των Ιεροσολύμων υπό διμερές ειδικό καθεστώς ως «corpus separatum», που οδήγησε στην ανακήρυξη του κράτους του Ισραήλ (14/5/1948) και στην έναρξη επιθέσεων των γειτονικών αραβικών κρατών εναντίον του. ● Να προσδιορίζουν τα αίτια των τεσσάρων αραβοϊσραηλινών συγκρούσεων –ο Πόλεμος του 1948, η Κρίση του Σουέζ (1956), ο Πόλεμος των Έξι Ημερών (1967) και ο Πόλεμος του Γιομ Κιπούρ (1973)–, καθώς και της ισραηλινής εισβολής στο Λίβανο (1982), και να αναδεικνύουν τις ειρηνευτικές προσπάθειες μεταξύ Ισραήλ
---	--	--

<p>Νεότεροι Χρόνοι – Σύγχρονη Εποχή</p>		<p>και αραβικών κρατών και Παλαιστινίων, όπως ήταν η Συμφωνία «Camp David» μεταξύ Αιγυπτιοϊσραηλινών (Κάρτερ-Σαντάτ-Μπέγκιν, 26/3/1979), η Συμφωνία του Όσλο, 1993 και η ίδρυση της Παλαιστινιακής Αρχής.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να διερευνούν κριτικά τη στάση των δύο υπερδυνάμεων, ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στο Μεσανατολικό Ζήτημα. ● Να κατανοούν ότι το πρόβλημα Ισραήλ-Παλαιστίνης δείχνει με τον πιο ανάγλυφο τρόπο τον παραλογισμό των εθνικισμών και εμποδίζει την ειρηνική συνύπαρξη των λαών.
	<p>Αποικιοκρατία και αποικιοποίηση.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να προσδιορίζουν κριτικά τη σημασία του όρου Αποικιοκρατία σε διαχρονική βάση και να επισημαίνουν τα αίτια της αποικιοκρατίας στα τέλη του 19ου αιώνα. ● Να γνωρίζουν τις αποικιοκρατικές δυνάμεις και τις σφαίρες επιρροής τους και να επισημαίνουν τις διαφορές τους. ● Να εξηγούν τη σημασία της ευρωπαϊκής εξάπλωσης και κυριαρχίας στον πλανήτη τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα. ● Να κατανοούν τις συνέπειες της αποικιοκρατίας και τη σημασία των αποικιακών ανταγωνισμών στην πορεία προς τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο. ● Να γνωρίζουν ότι από το 1945 έως το 1960 περίπου 40 χώρες με πληθυσμό 800 εκατομμύρια κατοίκους εξεγέρθηκαν κατά της αποικιοκρατίας και απέκτησαν την πολιτική τους ανεξαρτησία και αυτοδιάθεση. ● Να διερευνούν κριτικά τη συγκρότηση της ομάδας κρατών ως «Τρίτος Κόσμος» στο Συνέδριο της Μπαντούνγκ (Bandung), (18-24 Απριλίου 1955) στην Ινδονησία υπό τον πρόεδρο Σουκάρνο με σκοπό την ένωση των αναπτυσσόμενων χωρών της Ασίας και της Αφρικής κατά της αποικιοκρατίας. ● Να προσδιορίζουν την ίδρυση του Κινήματος των Αδεσμεύτων από χώρες του Τρίτου Κόσμου στη Διάσκεψη Βελιγραδίου (1961), τους στόχους και τα αίτιά του.
	<p>Ο Σύγχρονος Κόσμος: Ευκαιρίες και προκλήσεις.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν τις αλλαγές στη δομή του διεθνούς συστήματος μετά το 1991 και την άνοδο νέων διεθνών δρώντων. ● Να αντιλαμβάνονται τις αλλαγές στη διεθνή οικονομία (τάσεις για παγκοσμιοποίηση) και τα σύγχρονα

Νεότεροι Χρόνοι – Σύγχρονη Εποχή		<p>οικονομικά προβλήματα.</p> <ul style="list-style-type: none">• Να εντοπίζουν σημαντικά διεθνή ζητήματα, όπως την τρομοκρατία, τη μετανάστευση και το προσφυγικό, την αναβίωση των εθνικισμών και του θρησκευτικού φονταμενταλισμού.• Να αποτιμούν τις σύγχρονες απειλές ενάντια στη δημοκρατία.• Να πραγματεύονται τη σημασία κοινωνικών ζητημάτων, όπως των σύγχρονων κοινωνικών ανισοτήτων και της υγειονομικής κρίσης του COVID19.• Να αντιληφθούν την ιστορικότητα πολλών από τα ζητήματα αυτά, σε μια προσπάθεια κατανόησής τους και αναζήτησης τρόπων επίλυσής τους.• Να συνειδητοποιήσουν τις ραγδαίες αλλαγές που η ψηφιακή εποχή, μέσω της Τέταρτης Βιομηχανικής Επανάστασης, φέρνει στον σύγχρονο κόσμο.
-------------------------------------	--	---

ΙΣΤΟΡΙΑ – Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ ΟΜΑΔΑΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ		
Θεματικά Πεδία	Θεματικές Ενότητες	Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
		Οι μαθητές/-τριες να είναι σε θέση:
Η Επιστήμη της Ιστορίας	Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ. ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ;	<ul style="list-style-type: none"> ● Να διακρίνουν τη διαφορά ανάμεσα στον μύθο, τον θρύλο και την ιστορία και να προσδιορίζουν τη σχέση παρελθόντος και ιστορίας. ● Να προσδιορίζουν τις έννοιες της ιστορίας ως επιστήμης και της ιστοριογραφίας. ● Να αναγνωρίζουν τον ρόλο του ιστορικού ως «διαμεσολαβητή» ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν.
	Παρελθόν, μύθος, ιστορία, ιστοριογραφία.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίζουν τα διαφορετικά πεδία και τις επιδιώξεις της ιστορίας. ● Να διαπιστώνουν ότι η ιστορία είναι ανθρωπιστική και κοινωνική επιστήμη.
	Τι μελετά η ιστορία: α) Τοπική, εθνική, ευρωπαϊκή, παγκόσμια ιστορία. β) Πολιτική, διπλωματική, στρατιωτική ιστορία, ιστορία των θεσμών, των κοινωνικών ομάδων, οικονομική ιστορία, ιστορία των ιδεών, ιστορία του φύλου κτλ.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να επισημαίνουν ποια επίδραση έχει ή θεωρείται ότι έχει η ιστορική γνώση στη διαμόρφωση εθνικής και κοινωνικής συνείδησης. ● Να διαπιστώνουν ότι μέσω της ιστορίας μπορούν να αναπτύξουν οικουμενικό τρόπο σκέψης, θετική στάση για την ανάγκη συμμετοχής στο ιστορικό γίνεσθαι και ικανότητα αντιμετώπισης των πολλαπλών προκλήσεων της σύγχρονης πραγματικότητας.
	Ποια η χρησιμότητα της μελέτης της ιστορίας (η κατάκτηση της ιστορικής γνώσης και η διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης).	<ul style="list-style-type: none"> ● Να ορίζουν την έννοια του ιστορικού γεγονότος και να διακρίνουν το «ιστορικό» από το μη «ιστορικό» γεγονός. ● Να διαπιστώνουν ότι ο ιστορικός μετατρέπει το γεγονός σε «ιστορικό».
	ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΓΕΓΟΝΟΣ;	
	Απλό γεγονός (συμβάν), φυσικό γεγονός, ιστορικό γεγονός, τυχαίο γεγονός.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να εντοπίζουν τα αίτια που γεννούν τα ιστορικά φαινόμενα-γεγονότα. ● Να αναγνωρίζουν τη σημασία ιστορικών φαινομένων-γεγονότων και τις επιδράσεις
	Αξιολόγηση της φυσιογνωμίας και της σημασίας των ιστορικών φαινομένων-γεγονότων: (π.χ. γεγονότα-	

Η Επιστήμη της Ιστορίας	τομές, επαναστάσεις, διπλωματικές συνθήκες κ.ά.).	τους στο ιστορικό γίνεσθαι.
	Ο ρόλος των ηγετών και των κοινωνικών ομάδων στην ιστορία.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίζουν τον ρόλο του ηγέτη στη διαμόρφωση της ιστορικής εξέλιξης. ● Να περιγράφουν τη σχέση των ηγετών με τους λαούς. ● Να αναγνωρίζουν τον ρόλο των κοινωνικών ομάδων στη διαμόρφωση της ιστορικής εξέλιξης.
	Η μακρά διάρκεια στην ιστορία. Ο ρόλος των δομών (οικονομικές, κοινωνικές, θεσμικές, ιδεολογικές).	<ul style="list-style-type: none"> ● Να εξηγούν την έννοια της δομής στην ιστορία. ● Να διαπιστώνουν ότι στις περισσότερες περιπτώσεις οι αλλαγές στη διάρκεια του χρόνου είναι σταδιακές και δύσκολα ανιχνεύσιμες.
	ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ – ΑΜΕΣΕΣ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΕΣ	
	Τα είδη-κατηγορίες των ιστορικών πηγών. Άμεσες και έμμεσες πηγές.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να διακρίνουν τα είδη των πηγών (γραπτές, προφορικές, παραστατικές: μνημεία, έργα τέχνης, αρχαιολογικά ευρήματα κ.ά.). ● Να κατατάσσουν τις πηγές σε άμεσες και έμμεσες. ● Να ορίζουν την έννοια <i>αρχείο</i> και να αναγνωρίζουν τη σημασία των αρχείων για την ιστορική γνώση.
	Η αξία, η εγκυρότητα και η αξιοπιστία των πηγών.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίζουν τη σημασία της διασταύρωσης και του ελέγχου της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας των πηγών. ● Να αναγνωρίζουν τους τρόπους με τους οποίους ο ιστορικός ελέγχει την αξιοπιστία των πηγών. ● Να ερμηνεύουν κριτικά διάφορα είδη ιστορικών πηγών, ανάλογα με το είδος τους και την εποχή στην οποία αναφέρονται. ● Να αντιληφθούν ότι τα ιστορικά γεγονότα και φαινόμενα ερμηνεύονται πάντοτε εντός του ιστορικού πλαισίου στο οποίο δημιουργήθηκαν.
	Ψηφιοποιημένες πηγές.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίζουν εργαλεία και τρόπους αναζήτησης ηλεκτρονικών πηγών. ● Να αναγνωρίζουν τα στοιχεία ταυτότητας και τα κριτήρια αξιολόγησης των ηλεκτρονικών πηγών και να ελέγχουν την αξιοπιστία τους.
	ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ	
	Οι συγγενείς επιστήμες: «Βοηθητικές» (αρχαιολογία,	<ul style="list-style-type: none"> ● Να προσδιορίζουν τα θέματα μελέτης των συγγενών με την ιστορία επιστημών.

<p>Η Επιστήμη της Ιστορίας</p>	<p>φιλολογία, γλωσσολογία, διπλωματική, επιγραφική, παπυρολογία, παλαιογραφία, νομισματική κ.ά.) και κοινωνικές (γεωγραφία, εθνογραφία, δημογραφία, λαογραφία, ανθρωπολογία, κοινωνιολογία, πολιτική οικονομία κ.ά.).</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίζουν το γνωστικό αντικείμενο αυτών των επιστημών. ● Να αναγνωρίζουν τον «βοηθητικό» ρόλο τους στην επιστήμη της ιστορίας.
	<p>Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ</p>	
	<p>Ο τόπος ως μεθοδολογικό εργαλείο για τον ιστορικό και την κατανόηση του ιστορικού παρελθόντος.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να συσχετίζουν τον γεωγραφικό παράγοντα με όψεις της ιστορικής δραστηριότητας του ανθρώπου. ● Να αναγνωρίζουν την ιστορικότητα συγκεκριμένων γεωγραφικών όρων (Νέες Χώρες, Βαλκάνια, Τρίτος Κόσμος κτλ.) και τη σημασία τους ως μεθοδολογικού εργαλείου για τους ιστορικούς και για την κατανόηση του ιστορικού παρελθόντος.
	<p>Χρονολόγηση και Περιοδολόγηση.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να ορίζουν τις έννοιες: χρονολόγηση και περιοδολόγηση. ● Να διαπιστώνουν ότι η περιοδολόγηση αποσκοπεί στη διευκόλυνση της δουλειάς των ιστορικών και ότι ο ιστορικός χρόνος δεν τεμαχίζεται, αλλά η διαίρεσή του σε μεγαλύτερες ή μικρότερες χρονικές περιόδους στοχεύει στην ομαδοποίηση διαφόρων ιστορικών φαινομένων με τελικό σκοπό την πληρέστερη ανάλυση και κατανόησή τους.
	<p>Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ: «ΑΝΑΣΚΑΠΤΟΝΤΑΣ» ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ – ΤΟ ΔΗΜΟΥΡΓΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ</p>	
	<p>Τα στάδια της ιστορικής μεθόδου. Η σημασία της μεθοδολογίας.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να διαχωρίζουν τα στάδια της ιστορικής μεθόδου. ● Να αναγνωρίζουν τη σημασία των υποθέσεων εργασίας κατά την ιστορική έρευνα. ● Να αναγνωρίζουν ότι οι μέθοδοι του ιστορικού περιορίζουν την αυθαιρεσία και τον υποκειμενισμό. ● Να αναγνωρίζουν τη σημασία της εντιμότητας ως βασικής αρχής που διέπει τη δουλειά των ιστορικών.
	<p>Μεθοδολογία επεξεργασίας των πηγών στη διδακτική πράξη (ένταξη στο ιστορικό πλαίσιο, κειμενική, διακειμενική προσέγγιση,</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να περιγράφουν το γεγονός που παρουσιάζεται στην πηγή (τι, ποιος, πού, πότε, πώς, ποια αποτελέσματα είχε). ● Να οργανώνουν τη μεθοδολογία

<p>Η Επιστήμη της Ιστορίας</p>	<p>σύνθεση κειμένου προφορικού ή γραπτού).</p>	<p>κατανόησης μιας πηγής (ερμηνεία κινήτρων, προθέσεων, επιδιώξεων των ιστορικών υποκειμένων και εξήγηση του γεγονότος: εντοπισμός αιτίων που το δημιούργησαν/προκάλεσαν, που το έκαναν ιστορικά αναγκαίο).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να εντοπίζουν τις διαφορές στην οπτική με την οποία καταγράφεται, παρουσιάζεται ή ερμηνεύεται ένα ιστορικό γεγονός ή φαινόμενο.
	<p>Το έργο του ιστορικού. Ιδιότητες και συγκρότηση του ιστορικού. Ο ιστορικός, ο ιστοριοδίφης, ο συλλέκτης ιστορικών πηγών / κειμηλίων: Οι διαφορές τους.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να διαπιστώνουν ότι η ιστορία είναι «ανακατασκευή» του παρελθόντος, ότι βασίζεται σε πηγές και ότι συνιστά επιλεκτική διαδικασία του ιστορικού. • Να διαπιστώνουν ότι το έργο του ιστορικού δε θεωρείται δεδομένο, αλλά ότι ανανεώνεται, υπόκειται σε διαρκή αμφισβήτηση και συνεχή κριτική. • Να εντοπίζουν τα στοιχεία που διαμορφώνουν τη συγκρότηση (επιστημονική, ηθική, προσωπική ακεραιότητα και εντιμότητα) του επαγγελματία ιστορικού.
	<p>ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ</p>	
	<p>Αντικειμενικότητα και υποκειμενικότητα: Τα γεγονότα, οι πηγές, οι ιστορικοί και η ιστοριογραφία.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να συσχετίζουν την αντικειμενικότητα της ιστορικής πραγματικότητας σε σχέση με τις άμεσες/πρωτογενείς πηγές. • Να συσχετίζουν την υποκειμενικότητα σε σχέση με τα αρχεία-πηγές, την επιλογή και τη μελέτη του θέματος από τον ιστορικό. • Να διαπιστώνουν ότι το έργο του ιστορικού επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τις διαθέσιμες πηγές.
	<p>Η ιστορική «αλήθεια» και η οπτική γωνία του ιστορικού, το πρόβλημα της ιδεολογικής μονομέρειας.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να διαπιστώνουν ότι η ιστορική αλήθεια είναι ανοιχτή στη νέα γνώση και στον διάλογο της επιστημονικής κοινότητας. • Να διακρίνουν τη συγγραφή επιστημονικής ιστορίας από τη συγγραφή στρατευμένης ιστορίας, την πολιτική-κομματική ή ιδεολογική χρήση της ιστορίας. • Να κατανοούν ότι το ιστορικό τεκμήριο υπόκειται σε διαφορετικές ερμηνείες, χωρίς κατ' ανάγκη να γίνεται συνειδητή παραποίηση ή ιδεολογική χρήση του.
	<p>Πώς διαμορφώνονται οι ιστορικές ερμηνείες. Η σχετικότητα των ιστορικών «αποφάνσεων» και ο ρόλος του ιστορικού.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να διαπιστώνουν ότι το ιδεολογικό υπόβαθρο, το πνεύμα της κάθε εποχής, η επιλογή ιστορικών μεθόδων και οι επιδιώξεις του ιστορικού προσδιορίζουν την οπτική του γωνία.

Η Επιστήμη της Ιστορίας		<ul style="list-style-type: none"> ● Να διακρίνουν την αξία της εντιμότητας στη χρήση των ιστορικών πηγών.
	ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ	
	Η ιστοριογραφία από την αρχαιότητα έως και τον Διαφωτισμό: (η ιστορία του Ηροδότου και του Θουκυδίδη, η ιστορία του Πολυβίου και του Πλουτάρχου, τα έργα των Βυζαντινών ιστορικών και χρονογράφων, η εισαγωγή της πολιτικής ανάλυσης του Ν. Μακιαβέλι και ο ορθολογισμός των διαφωτιστών).	<ul style="list-style-type: none"> ● Να διαπιστώνουν ότι ο τρόπος, τα εργαλεία και οι μέθοδοι προσέγγισης του παρελθόντος, άρα και η καταγραφή της ιστορίας αλλάζουν από εποχή σε εποχή. ● Να αξιοποιούν όρους σχετικούς με τις ιστοριογραφικές σχολές.
	Ο θετικισμός/ιστορικισμός του Leopold von Ranke, η μαρξιστική αντίληψη της ιστορίας, η διεπιστημονική προσέγγιση της σχολής των Annales (Marc Bloch, Lucien Febvre, Fernand Braudel), η στροφή στην πολιτισμική και την «καθολική» ιστορία (19ος-20ός αιώνας).	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίζουν τις ιστοριογραφικές οπτικές της παραδοσιακής, της μοντέρνας και της μεταμοντέρνας ιστοριογραφίας: ως προς το παρελθόν, τον ιστορικό χρόνο, την περιοδολόγηση, την αιτιακή εξήγηση, τις πηγές-γεγονότα, την αντικειμενικότητα και την ιστορική αλήθεια.
	ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑΣ (19ος- 21ος αιώνας)	
Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, Σπυρίδων Ζαμπέλιος. Η ελληνική ιστοριογραφία σήμερα.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίζουν βασικά ιστορικά έργα Ελλήνων ιστορικών του 19ου αιώνα και τις βασικές κατευθύνσεις/ενδιαφέροντα/ερωτήματα που απασχόλησαν το έργο τους. ● Να αξιολογούν τη συνεισφορά του Κ. Παπαρρηγόπουλου και του Σπ. Ζαμπέλιου στην ελληνική ιστοριογραφία. ● Να γνωρίζουν τις σύγχρονες ιστοριογραφικές τάσεις στην Ελλάδα. 	
Το Ελληνικό Ζήτημα	ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΙ Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (ΑΠΟ ΤΟΝ ΩΡΙΜΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟ ΕΩΣ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΕΝΩΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ)	
	Προσδιορισμός και οριοθέτησή του.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να προσδιορίζουν το Ελληνικό Ζήτημα, τους όρους, τα κριτήρια, την απαρχή και την εξέλιξή του.
	Ο υπόδουλος ελληνισμός (θρησκευτική και πολιτική οργάνωση, εκπαίδευση, επαναστατικά κινήματα, καθημερινή ζωή).	<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίζουν για τον ρόλο της Εκκλησίας ως θεσμού που αντιπροσώπευσε και βοήθησε στην επιβίωση του υπόδουλου γένους. ● Να γνωρίζουν τον ρόλο που έπαιξαν οι

Το Ελληνικό Ζήτημα		<p>Φαναριώτες στο εσωτερικό του οθωμανικού κράτους και να κατανοούν την προσφορά τους στους υπόδουλους Έλληνες.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να διακρίνουν την οργάνωση, την ποικιλία μορφών, τα χαρακτηριστικά του θεσμού των κοινοτήτων και τον ρόλο τους στη διατήρηση της συνοχής του ελληνισμού στα χρόνια της οθωμανοκρατίας. ● Να αναγνωρίζουν τα σημαντικότερα εκπαιδευτικά κέντρα του υπόδουλου ελληνισμού που ιδρύθηκαν μέσα στους κόλπους της Εκκλησίας και των κοινοτήτων, τους δασκάλους του γένους και τις συνθήκες δράσης τους. ● Να ερμηνεύουν την προοδευτική πνευματική χειραφέτηση του έθνους και ως αποτέλεσμα της λειτουργίας τους. ● Να γνωρίζουν τα σημαντικότερα επαναστατικά κινήματα του υπόδουλου ελληνισμού, τους πρωτεργάτες και τις συνθήκες ανάδειξής τους. ● Να παρατηρούν: την οικονομική και κοινωνική ζωή (την υποβάθμιση των υπόδουλων αγροτών χριστιανών αρχικά και αργότερα τη συμβολή των οικονομικών δυνάμεων στις πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές). ● Να διακρίνουν τον λαϊκό πολιτισμό του υπόδουλου ελληνισμού (δημοτικά τραγούδια, θρύλοι, έργα χειροτεχνίας), σε αντιδιαστολή με τη λόγια βυζαντινή πολιτιστική παράδοση της Εκκλησίας.
	Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να προσδιορίζουν το περιεχόμενο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. ● Να γνωρίζουν τους αντιπροσωπευτικούς φορείς και να διακρίνουν τους στόχους του φιλελεύθερου και ριζοσπαστικού Διαφωτισμού. ● Να αξιολογούν την ιδεολογική τους επίδραση στην πνευματική αναγέννηση του ελληνισμού.
	Περιηγητές στον ελληνικό χώρο.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να επισημαίνουν τους λόγους που ώθησαν τους περιηγητές να γνωρίσουν και να καταγράψουν την πραγματικότητα της εποχής στον ελληνικό χώρο και τις επιδιώξεις τους.
	Ο φιλελληνισμός.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να προσδιορίζουν τον χαρακτήρα του φιλελληνισμού και τις αιτίες δημιουργίας του. ● Να διακρίνουν τη θετική και την αρνητική πλευρά του στον αγώνα της ανεξαρτησίας.

Το Ελληνικό Ζήτημα	Από τις μουσικές επαναστατικές οργανώσεις (Ελληνόγλωσσον Ξενοδοχείον, Φιλική Εταιρεία κ.ά.) στην Ελληνική Επανάσταση.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίζουν τις προϋποθέσεις και τις συνθήκες σύστασης των μουσικών πολιτιστικών και επαναστατικών οργανώσεων και να κρίνουν τον ρόλο και τη σημασία τους στην προετοιμασία της Ελληνικής Επανάστασης. ● Να αντιλαμβάνονται τις δυσμενείς διεθνείς συνθήκες μέσα στις οποίες ξέσπασε και εδραιώθηκε η Ελληνική Επανάσταση.
	Οι Μεγάλες Δυνάμεις και το Ελληνικό Ζήτημα.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να διαπιστώνουν τους ανταγωνισμούς των Μεγάλων Δυνάμεων, ύστερα από την Ελληνική Επανάσταση, στο πλαίσιο του Ανατολικού Ζητήματος και τους λόγους της μεταστροφής της πολιτικής τους απέναντι στο Ελληνικό Ζήτημα, μέχρι τη δημιουργία του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.
	Οι βαλκανικές διαστάσεις της Ελληνικής Επανάστασης.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να εντοπίζουν την επίδραση της Φιλικής Εταιρείας στην ανάπτυξη επαναστατικού πνεύματος στους βαλκανικούς λαούς.
	Η εδαφική επέκταση (διαμόρφωση συνόρων, εθνική ολοκλήρωση).	<ul style="list-style-type: none"> ● Να εντάσσουν τους αγώνες για την απελευθέρωση των υπόδουλων Ελλήνων κατά το 19ο και 20ό αιώνα στον χωροχρόνο και να τους ερμηνεύουν σε συνάρτηση με την πορεία του Ανατολικού Ζητήματος.
	Όρια και πολιτικές της Μεγάλης Ιδέας.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να εμβαθύνουν στον όρο Μεγάλη Ιδέα. ● Να επισημαίνουν τη γέννηση, την ιδεολογία της Μεγάλης Ιδέας και τις πολιτικές που εκπορεύτηκαν από αυτή.
	Ανάμεσα στην παράδοση και τον εκσυγχρονισμό.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να ορίζουν τις έννοιες παράδοση, εκσυγχρονισμός. ● Να περιγράφουν συνοπτικά τις κοινωνικές δομές των χρόνων της οθωμανοκρατίας, της Ελληνικής Επανάστασης και του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. ● Να διακρίνουν τη διαδικασία φιλελευθεροποίησης του ελληνικού πολιτεύματος. ● Να αξιολογούν τη συμβολή του Χαρίλαου Τρικούπη και του Ελευθέριου Βενιζέλου στην αστικοποίηση της ελληνικής κοινωνίας και τον εκσυγχρονισμό της χώρας και να συσχετίζουν τις αλλαγές με τα πολιτικά και κοινωνικά αιτήματα της εποχής. ● Να γνωρίζουν τις προσπάθειες εκσυγχρονισμού της πολιτικής και κοινωνικής ζωής της Ελλάδας από την περίοδο του Μεσοπολέμου μέχρι την ένταξή της ως πλήρους μέλους στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1981.
	Το αγροτικό ζήτημα.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να εντοπίζουν τα βασικά στοιχεία και τους όρους της αγροτικής οικονομίας στην

Το Ελληνικό Ζήτημα		<p>Ελλάδα κατά τον 19ο και τον 20ό αιώνα.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να αξιολογούν τους αγώνες των αγροτών και τις προσπάθειες των κυβερνήσεων για επίλυση του αγροτικού ζητήματος με τις προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις έως την εγκατάσταση των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής.
	Το προσφυγικό ζήτημα.	<ul style="list-style-type: none"> • Να περιγράφουν τις συνθήκες και τις αιτίες των προσφυγικών ρευμάτων κατά τον 19ο και τον 20ό αιώνα από και προς την Ελλάδα. • Να συνειδητοποιούν τη θέση των προσφύγων και τις δυσχέρειες που αντιμετώπισαν κατά τη διάρκεια της παραγωγικής εγκατάστασής τους. • Να εκτιμούν τη συμβολή των προσφύγων στην οικονομική, πολιτική, κοινωνική και πολιτισμική εξέλιξη της Ελλάδας.
	Η Ελλάδα στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.	<ul style="list-style-type: none"> • Να γνωρίζουν τη συμμετοχή και τη συμβολή της Ελλάδας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, τον Ελληνοϊταλικό και τον Ελληνογερμανικό Πόλεμο το 1940-41, τον χαρακτήρα της τριπλής κατοχής και τα δεινά που επέφερε στον ελληνικό λαό. • Να γνωρίζουν την ιστορία της εθνικής αντίστασης του ελληνικού λαού, τις κυριότερες αντιστασιακές οργανώσεις και τους στόχους τους. • Να αξιολογούν τη συμβολή της εθνικής αντίστασης στον αγώνα κατά των κατακτητών.
	Το ελληνικό ζήτημα από τον Εμφύλιο στον Ψυχρό Πόλεμο.	<ul style="list-style-type: none"> • Να γνωρίζουν τα γεγονότα σχετικά με τα «Δεκεμβριανά» και να ανιχνεύουν τη σχέση τους με τον Εμφύλιο Πόλεμο. • Να διακρίνουν τις διαστάσεις και τα αποτελέσματα του Εμφυλίου πολέμου. • Να συσχετίζουν τον Εμφύλιο Πόλεμο των Ελλήνων με την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. • Να γνωρίζουν τη θέση της Ελλάδας στο διεθνές πολιτικό, διπλωματικό και γεωστρατηγικό πλαίσιο την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου.
	Ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της χώρας.	<ul style="list-style-type: none"> • Να παρατηρούν τη στροφή των Ελλήνων προς την Ευρώπη από την ίδρυση του ελληνικού κράτους ως τις μέρες μας. • Να εκτιμούν τη συμβολή και τη συμμετοχή της Ελλάδας στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

<p>Η Ευρώπη</p>	<p>Η ΕΥΡΩΠΗ ΩΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να προσδιορίζουν την έννοια της ιστορικής ενότητας της Ευρώπης και να διακρίνουν ότι τα κριτήρια της ενότητας είναι πρωτίστως πολιτισμικά-πολιτικά και δευτερευόντως γεωγραφικά. ● Να επισημαίνουν τη ρευστότητα και τη διεύρυνση της Ευρώπης σε σχέση με τις μεταβαλλόμενες ιστορικές συνθήκες. ● Να διακρίνουν τη συμβολή του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού ως εφαλτηρίου αλλά και ως μοχλού διαμόρφωσης μιας κοινής ευρωπαϊκής παρακαταθήκης σε επίπεδο θεσμών, επιστημών, γραμμάτων και τεχνών. ● Να προσδιορίζουν τη σύνδεση της Ευρώπης με τη ρωμαϊκή οικουμένη, με την προσπάθεια πολιτικής ενοποίησης μεγάλου τμήματος της ευρωπαϊκής ηπείρου. ● Να διακρίνουν τον ενοποιητικό ρόλο του χριστιανισμού στη μετεξέλιξη της έννοιας της Ευρώπης.
	<p>Η ρωμαϊκή κατάκτηση της Ευρώπης</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίζουν την ύπαρξη ποικίλων λαών και πολιτισμών στην Ευρώπη. ● Να περιγράφουν τη σταδιακή ολοκλήρωση της ρωμαϊκής κυριαρχίας στη Μεσόγειο, την Ανατολή και τη Δύση και να επισημαίνουν τους λόγους και τις συνέπειες αυτών των κατακτήσεων.
	<p>Η οργάνωση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας: Κεντρική, επαρχιακή και τοπική διοίκηση (ρωμαϊκές civitates και ελληνικές πόλεις).</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να επισημαίνουν τα βασικά στοιχεία της διοικητικής οργάνωσης της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και τους στόχους των αλλαγών του Αυγούστου. ● Να διακρίνουν πώς η γεωγραφική ενότητα μετατρέπεται σε πολιτική με κέντρο τη Ρώμη.
	<p>Παράγοντες ενοποίησης: Η λατινική και η ελληνική γλώσσα, οι αστικές υποδομές και τα θεάματα (λουτρά, θέατρα, αγορές, μονομαχίες-θηριομαχίες), η ένταξη των τοπικών ηγετικών τάξεων στην αυτοκρατορική ελίτ, η απόδοση των ρωμαϊκών πολιτικών δικαιωμάτων, το ρωμαϊκό δίκαιο, ο ρόλος του στρατού, του νομίσματος των εμπορικών δικτύων και των κοινών</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να διαπιστώνουν τους παράγοντες συνοχής (πολιτισμικούς, πολιτικούς, οικονομικούς) των λαών της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. ● Να περιγράφουν την απόδοση πολιτικών δικαιωμάτων ως προσπάθεια της ενοποίησης του κράτους. ● Να αντιλαμβάνονται τη σημασία του ρωμαϊκού δικαίου για την εξέλιξη της μεταγενέστερης νομοθεσίας.

<p>Η Ευρώπη</p>	<p>λατρείων, η λατρεία του αυτοκράτορα, η οικουμενική αυτοκρατορική ιδεολογία και η δημιουργία ενός είδους «ρωμαϊκού πατριωτισμού».</p>	
	<p>Η διάδοση του χριστιανισμού, η κρίση του 3ου αι. και ο μετασχηματισμός της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας σε Χριστιανική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία τον 4ο αιώνα.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να προσδιορίζουν τις συνθήκες εξάπλωσης του χριστιανισμού στην Ανατολή. ● Να διαπιστώνουν ότι η πολιτική, οικονομική και κοινωνική κρίση επέφερε την παρακμή του αρχαίου κόσμου και δημιούργησε τις προϋποθέσεις οργάνωσης του μεσαιωνικού κόσμου. ● Να διακρίνουν τη σημασία της μετάβασης από τη Ρώμη στο κατακερματισμένο ευρωπαϊκό περιβάλλον των κρατών των «βαρβάρων». ● Να περιγράφουν τις μεταρρυθμίσεις του Διοκλητιανού και τους στόχους του.
	<p>Το Βυζάντιο ως παράγοντας διαμόρφωσης του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Βυζάντιο και μεσαιωνική Δύση: Συγκλίσεις και αποκλίσεις.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναλύουν τον χαρακτήρα του βυζαντινού πολιτεύματος και να εντοπίζουν τις επιδράσεις του στην εξέλιξη των δυτικών μεσαιωνικών μοναρχιών (η «ελέω θεού» μοναρχία). ● Να εξηγούν την αντιπαράθεση Βυζαντίου και Δύσης για τη διεκδίκηση της «ρωμαϊκής οικουμένης», μέσα από το bellum diplomaticum που ξεκίνησε από τη στέψη του Καρλομάγνου (800) και κορυφώθηκε με τη στέψη του Όθωνα Α΄ ως αυτοκράτορα των Ρωμαίων (962). ● Να ερμηνεύουν τη θρησκευτική διάσταση μεταξύ Βυζαντίου και Δύσης, όπως αυτή εξελίχθηκε μέσα από το πρώτο (Ακακιανό) Σχίσμα του 5ου-6ου αι., τη σύγκρουση του πατριάρχη Φωτίου και του πάπα Νικολάου Α΄ επί Εικονομαχίας (867), το μεγάλο Σχίσμα του 1054 και την πολιτική των Παλαιολόγων περί συνένωσης της Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας μετά το 1261 έως τη σύνοδο της Φεράρας – Φλωρεντίας (1438). ● Να εντοπίζουν τα σημεία στα οποία συγκλίνουν ή αποκλίνουν το Βυζάντιο και η Δύση σε πολιτικό, κοινωνικό και θρησκευτικό επίπεδο κατανοώντας ότι η ευρωπαϊκή παράδοση είναι κοινή.
	<p>Βυζαντινός Ουμανισμός και Ευρωπαϊκή Αναγέννηση.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοούν τις έννοιες του Ουμανισμού και της Αναγέννησης, διακρίνοντας τα χαρακτηριστικά τους στο Βυζάντιο και τη Δύση. ● Να αξιολογούν τη συμβολή των

Η Ευρώπη		<p>Βυζαντινών λογίων στην ιταλική και ευρωπαϊκή Αναγέννηση.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίζουν τον ρόλο της ελληνικής γλώσσας στην παιδεία του δυτικού μεσαιωνικού κόσμου.
	Το Βυζάντιο ως χώρος ώσμωσης Ανατολής και Δύσης.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να διακρίνουν τον φυσικό και πολιτισμικό χώρο του Βυζαντίου. ● Να αναγνωρίζουν την πολιτισμική ιδιαιτερότητα του Βυζαντίου λόγω της σύνθεσης της ρωμαϊκής κληρονομιάς με τον χριστιανικό πολιτισμό και τις ανατολίτικες παραδόσεις. ● Να αναλύουν τις αξίες του βυζαντινού πολιτισμού και να εκτιμούν τον τρόπο διάχυσής τους στη δυτική μεσαιωνική Ευρώπη.
	Η ανάπτυξη των ευρωπαϊκών πόλεων (13ος αιώνας).	<ul style="list-style-type: none"> ● Να διακρίνουν τους διαφορετικούς τύπους των πόλεων του 13ου αιώνα, τα αίτια της ανάπτυξης και τη συγκρότηση της αστικής ζωής. ● Να διαπιστώνουν την πολιτική οργάνωση των πόλεων και τις μορφές διακυβέρνησής τους.
	Τα πρώτα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια και ο ρόλος τους (12ος-13ος αιώνας). Οι ευρωπαϊκές αδελφότητες.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να επισημαίνουν τις συνθήκες, τις περιοχές και τον σκοπό της ίδρυσης των πρώτων πανεπιστημίων και να πληροφορηθούν για τις σχολές, τα προγράμματα λειτουργίας, τη σύνδεσή τους με τη Δυτική Εκκλησία και τη σταδιακή αυτονόμησή τους. ● Να προσδιορίζουν τον όρο ευρωπαϊκές αδελφότητες, να επισημαίνουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες δημιουργήθηκαν. ● Να αξιολογούν τον ρόλο τους (στην προστασία από παρεμβάσεις, την αυτονόμηση, τη διάρθρωση της διδακτέας ύλης και του προγράμματος σπουδών, τη χορήγηση προνομίων).
	Η Αναγέννηση και ο πολιτισμός της.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να διακρίνουν τις οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις, καθώς και τις πνευματικές δυνάμεις που διαμόρφωσαν το πνεύμα της Αναγέννησης. ● Να γνωρίζουν τις χώρες διάδοσης της Αναγέννησης. ● Να προσεγγίζουν το κίνημα του Ανθρωπισμού και το περιεχόμενο του όρου «καθολικός άνθρωπος», ως έκφραση του νέου πνεύματος που αναδύεται στα γράμματα, τις επιστήμες και τις τέχνες, με την αναβίωση των αξιών της κλασικής αρχαιότητας.

Η Ευρώπη		<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν τη συμβολή της τυπογραφίας στη διάδοση των νέων ιδεών. • Να διαπιστώνουν τη μεγάλη ανάπτυξη των γραμμάτων και των επιστημών κατά τον 15ο και τον 16ο αιώνα. • Να αξιολογούν τα αντιπροσωπευτικότερα έργα των κύριων εκπροσώπων της τέχνης της Αναγέννησης.
	Μεταρρυθμίσεις της Δυτικής Εκκλησίας.	<ul style="list-style-type: none"> • Να εντοπίζουν τα αίτια της κρίσης της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας και να περιγράφουν τη μεταρρυθμιστική προσπάθεια του Λουθήρου. • Να κατανοούν την αντίδραση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας στη μεταρρυθμιστική κίνηση. • Να διακρίνουν τις συνέπειες της θρησκευτικής μεταρρύθμισης σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας.
	Η ανάπτυξη των εθνικών κρατών στην Ευρώπη.	<ul style="list-style-type: none"> • Να επισημαίνουν τα αίτια και την αναγκαιότητα της ανάπτυξης των εθνικών κρατών στην Ευρώπη και τον τρόπο μετεξέλιξης των παλαιών μοναρχιών σε εθνικά κράτη. • Να διακρίνουν τα γνωρίσματα των νέων εθνικών μοναρχιών. • Να περιγράφουν την ώθηση που έδωσε ο Εκατονταετής πόλεμος προς τη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών και των μηχανισμών του εθνικού κράτους στην Αγγλία και τη Γαλλία.
	Η Εμπορική Επανάσταση.	<ul style="list-style-type: none"> • Να εντοπίζουν τους λόγους που οδήγησαν στην Εμπορική Επανάσταση και την έκταση που αυτή έλαβε. • Να προσδιορίζουν το περιεχόμενο του όρου μερκαντισμός και να επισημαίνουν τη σημασία του στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο.
	Ο Διαφωτισμός (17ος-18ος αιώνας).	<ul style="list-style-type: none"> • Να προσδιορίζουν τον όρο Διαφωτισμός και άλλες κύριες έννοιες της περιόδου. • Να εξηγούν γιατί ο Διαφωτισμός εδραιώθηκε κυρίως στην Αγγλία και τη Γαλλία. • Να εντοπίζουν τα κύρια χαρακτηριστικά και τους αντιπροσωπευτικούς φορείς του κινήματος του Διαφωτισμού. • Να επισημαίνουν την επίδρασή του στην αναμόρφωση του πολιτεύματος, της κοινωνίας και της οικονομίας.
	Η πρόοδος των επιστημών, των τεχνών και των γραμμάτων	<ul style="list-style-type: none"> • Να παρατηρούν την πνευματική και καλλιτεχνική ζωή κατά τον 17ο και τον 18ο

Η Ευρώπη	(17ος-18ος αιώνας).	<p>αίωνα, σε σχέση και με την ανάπτυξη του εμπειρισμού και του ορθολογισμού. ● Να προσδιορίζουν τους αντίστοιχους όρους.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίζουν την πρόοδο των θετικών επιστημών και των τεχνολογικών εφαρμογών τους. ● Να διακρίνουν την ανανέωση της λογοτεχνικής και καλλιτεχνικής έκφρασης κατά τον 17ο αιώνα.
	Το παλαιό καθεστώς (Ancien Régime) και οι εχθροί του	<ul style="list-style-type: none"> ● Να προσδιορίζουν τον όρο παλαιό καθεστώς και να διακρίνουν τους φυσικούς εχθρούς του, ιδεολογικούς – ταξικούς αντιπάλους. ● Να προσδιορίζουν τους όρους απόλυτη μοναρχία και φωτισμένη δεσποτεία και να διακρίνουν τα γνωρίσματά τους, καθώς και τα κράτη τα οποία ανέδειξαν τα καθεστώτα αυτά.
	Η Βιομηχανική Επανάσταση.	<ul style="list-style-type: none"> ● Να επισημαίνουν τις συνθήκες δημιουργίας της Βιομηχανικής Επανάστασης και τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές συνέπειές της. ● Να ορίζουν τους όρους οικονομικός φιλελευθερισμός και καπιταλισμός και να τους συνδέουν με τη Βιομηχανική Επανάσταση.
	Η Γαλλική Επανάσταση και οι Ναπολεόντειοι Πόλεμοι (1789-1815).	<ul style="list-style-type: none"> ● Να επισημαίνουν τους εκφραστές του παλαιού καθεστώτος και την κοινωνική και πολιτική κρίση στην Ευρώπη γενικότερα και τη Γαλλία ειδικότερα στο τέλος του 18ου αιώνα. ● Να γνωρίζουν τα σημαντικότερα γεγονότα της Γαλλικής Επανάστασης και να αξιολογούν το διαχρονικό της έργο και τη σημασία της για την ευρωπαϊκή και την παγκόσμια ιστορία. ● Να προσδιορίζουν τους βασικούς όρους που σχετίζονται με την περίοδο.
	Η Ευρώπη και ο έξω κόσμος: Το Παγκόσμιο Ευρωπαϊκό Σύστημα (1815-1914).	<ul style="list-style-type: none"> ● Να ερμηνεύουν την αναβίωση του παλαιού καθεστώτος και το νέο καθεστώς ισορροπίας δυνάμεων στην Ευρώπη ως πολιτική και πολιτισμική οπισθοδρόμηση. ● Να προσδιορίζουν τον χαρακτήρα του Αμερικανικού Εμφύλιου Πόλεμου και τις συνέπειές του (ιδεολογικές, πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές) στην Αμερική και στην Ευρώπη. ● Να εμβαθύνουν στην εξελικτική σχέση του εθνικισμού, του ιμπεριαλισμού και της αποικιοκρατίας.
Το Σύστημα Ασφαλείας των	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αξιολογούν τα Συστήματα Ασφαλείας 	

Η Ευρώπη	Μεγάλων Δυνάμεων και οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι.	ως προς τη μακροπρόθεσμη αποτελεσματικότητά τους. <ul style="list-style-type: none">• Να ερμηνεύουν τα Συστήματα Ασφαλείας ως μέσα επιβολής των νικητών αλλά και ως προσφορά (ειρηνευτική, κοινωνική, πολιτισμική).
	Η «Ενωμένη Ευρώπη».	<ul style="list-style-type: none">• Να διαπιστώνουν τις προσπάθειες που καταβλήθηκαν για την υλοποίηση της ιδέας της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης.

Το παρόν Πρόγραμμα Σπουδών -πλην της Ιστορίας Γ' Λυκείου Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών - θα εφαρμοστεί πιλοτικά - σε συνδυασμό με τα ισχύοντα Προγράμματα Σπουδών - σε όλα τα Πρότυπα και Πειραματικά Γενικά Λύκεια της χώρας κατά το σχολικό έτος 2022- 2023.

Η περαιτέρω εφαρμογή του θα ορισθεί με νέα υπουργική απόφαση.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 16 Ιανουαρίου 2023

Η Υφυπουργός

ΖΩΗ ΜΑΚΡΗ

ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ

Το Εθνικό Τυπογραφείο αποτελεί δημόσια υπηρεσία υπαγόμενη στην Προεδρία της Κυβέρνησης και έχει την ευθύνη τόσο για τη σύνταξη, διαχείριση, εκτύπωση και κυκλοφορία των Φύλλων της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ), όσο και για την κάλυψη των εκτυπωτικών - εκδοτικών αναγκών του δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα (ν. 3469/2006/Α' 131 και π.δ. 29/2018/Α' 58).

1. ΦΥΛΛΟ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (ΦΕΚ)

- Τα **ΦΕΚ σε ηλεκτρονική μορφή** διατίθενται δωρεάν στο **www.et.gr**, την επίσημη ιστοσελίδα του Εθνικού Τυπογραφείου. Όσα ΦΕΚ δεν έχουν ψηφιοποιηθεί και καταχωριστεί στην ανωτέρω ιστοσελίδα, ψηφιοποιούνται και αποστέλλονται επίσης δωρεάν με την υποβολή αίτησης, για την οποία αρκεί η συμπλήρωση των αναγκαίων στοιχείων σε ειδική φόρμα στον ιστότοπο **www.et.gr**.

- Τα **ΦΕΚ σε έντυπη μορφή** διατίθενται σε μεμονωμένα φύλλα είτε απευθείας από το Τμήμα Πωλήσεων και Συνδρομητών, είτε ταχυδρομικά με την αποστολή αιτήματος παραγγελίας μέσω των ΚΕΠ, είτε με ετήσια συνδρομή μέσω του Τμήματος Πωλήσεων και Συνδρομητών. Το κόστος ενός ασπρόμαυρου ΦΕΚ από 1 έως 16 σελίδες είναι 1,00 €, αλλά για κάθε επιπλέον οκτασέλιδο (ή μέρος αυτού) προσαυξάνεται κατά 0,20 €. Το κόστος ενός έγχρωμου ΦΕΚ από 1 έως 16 σελίδες είναι 1,50 €, αλλά για κάθε επιπλέον οκτασέλιδο (ή μέρος αυτού) προσαυξάνεται κατά 0,30 €. Το τεύχος Α.Σ.Ε.Π. διατίθεται δωρεάν.

• Τρόποι αποστολής κειμένων προς δημοσίευση:

Α. Τα κείμενα προς δημοσίευση στο ΦΕΚ, από τις υπηρεσίες και τους φορείς του δημοσίου, αποστέλλονται ηλεκτρονικά στη διεύθυνση **webmaster.et@et.gr** με χρήση προηγμένης ψηφιακής υπογραφής και χρονοσήμανσης.

Β. Κατ' εξαίρεση, όσοι πολίτες δεν διαθέτουν προηγμένη ψηφιακή υπογραφή μπορούν είτε να αποστέλλουν ταχυδρομικά, είτε να καταθέτουν με εκπρόσωπό τους κείμενα προς δημοσίευση εκτυπωμένα σε χαρτί στο Τμήμα Παραλαβής και Καταχώρισης Δημοσιευμάτων.

- Πληροφορίες, σχετικά με την αποστολή/κατάθεση εγγράφων προς δημοσίευση, την ημερήσια κυκλοφορία των Φ.Ε.Κ., με την πώληση των τευχών και με τους ισχύοντες τιμοκαταλόγους για όλες τις υπηρεσίες μας, περιλαμβάνονται στον ιστότοπο (**www.et.gr**). Επίσης μέσω του ιστότοπου δίδονται πληροφορίες σχετικά με την πορεία δημοσίευσης των εγγράφων, με βάση τον Κωδικό Αριθμό Δημοσιεύματος (ΚΑΔ). Πρόκειται για τον αριθμό που εκδίδει το Εθνικό Τυπογραφείο για όλα τα κείμενα που πληρούν τις προϋποθέσεις δημοσίευσης.

2. ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ - ΕΚΔΟΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Το Εθνικό Τυπογραφείο ανταποκρινόμενο σε αιτήματα υπηρεσιών και φορέων του δημοσίου αναλαμβάνει να σχεδιάσει και να εκτυπώσει έντυπα, φυλλάδια, βιβλία, αφίσες, μπλοκ, μηχανογραφικά έντυπα, φακέλους για κάθε χρήση, κ.ά.

Επίσης σχεδιάζει ψηφιακές εκδόσεις, λογότυπα και παράγει οπτικοακουστικό υλικό.

Ταχυδρομική Διεύθυνση: Καποδιστρίου 34, τ.κ. 10432, Αθήνα

Ιστότοπος: **www.et.gr**

ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ: 210 5279000 - fax: 210 5279054

Πληροφορίες σχετικά με την λειτουργία του ιστότοπου: **helpdesk.et@et.gr**

ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΚΟΙΝΟΥ

Πωλήσεις - Συνδρομές: (Ισόγειο, τηλ. 210 5279178 - 180)

Πληροφορίες: (Ισόγειο, Γρ. 3 και τηλεφ. κέντρο 210 5279000)

Παραλαβή Δημ. Ύλης: (Ισόγειο, τηλ. 210 5279167, 210 5279139)

Αποστολή ψηφιακά υπογεγραμμένων εγγράφων προς δημοσίευση στο ΦΕΚ: **webmaster.et@et.gr**

Ωράριο για το κοινό: Δευτέρα ως Παρασκευή: 8:00 - 13:30

Πληροφορίες για γενικό πρωτόκολλο και αλληλογραφία: **grammateia@et.gr**

Πείτε μας τη γνώμη σας,

για να βελτιώσουμε τις υπηρεσίες μας, συμπληρώνοντας την ειδική φόρμα στον ιστότοπό μας.

